

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XVIII-ik évf. September, October. 1883. 5-ik füzet.

CZÉLIRÁNYOS DARWINISMUS ÉS ISTEN ESZMÉJE.

A darwinismusnak folyóiratunk terén minél teljesebb tárgyalása, vagy legalább az arra való törekvés, úgy hiszszük, nem igényel bővebb igazolást. Mi nemcsak hogy nem zárkozunk el a szellemáramlattól, mely a tapasztalati tudás mezején mozog, sőt kötelességünknek tartjuk az ott keletkezett eszméket és elméleteket a lehetőleg minden oldalról megismerni, s ránk való vonatkozásukban fel fogni, s mert a darwinismus azon a fokon, hol már természetbölcséleti jelleget ölt, gondolkodásunkat a vallási eszmék érdekében alig foglalkoztathatja eleget, tovább folytatjuk az ez irányban már megkezdett vizsgálódást.

Multkori cikkünkben¹⁾ igyekeztünk kimutatni, hogy a kiválasztás-elmélet a célirányosság fogalmát nem zárja ki, hogy a kettő egymással nincs ellenmondásban. Azonban a célirányosság feletti vizsgálódásunk ott kiválólag az egyéni élet körével foglalkozott, a nagy egészre, mint olyanra, ki nem terjedve. S abban csakugyan, a mint láttuk, mind a változás törvényei, mind az életfolyami tények előre felteszik egy eszmei oknak tervszerű hatását. Az egyes szervezetek fejlődése tanulmányozása szükségképpen célok felvételére vezet, mert akár egy alsóbb fejlődésű szervezetet, akár egy magasabban állót vegyünk a lények sorozatában, mindkettőnél egy benső tervszerűség jelenik meg, mely csak bizonyos meghatározott irányban valósulhat. Mindenik organismusnak, növénynek vagy állatnak, meg vannak szabva határai, melyeken túl alakulásában nem léphet. Minden szerves lény a fejlődés folyamában annak a törvénynek engedelmessékedik, mely nem kívülről származott, hanem mely benne van letéve, melyet Hartmann „a fejlődés célirányos benső törvényének“ nevez. ²⁾ A célirányosság az egyes szervezetekben oly tisztán mutatkozik értelmi látásunk előtt, hogy az egyes létalakok, mint olyanok tanulmányozása talán soha sem vezetett volna a cél eszméjének elvetésére. Az a mi az embert arra vezette inkább az egyes organismusok egyedi céljainak kölcsönös átvágása, zavaros érdekharcza volt, az

¹⁾ Darwinismus és vallás. Ker. Magvető. XVII. évf. 251—261. l.

²⁾ Wahrheit u. Irrthum im Darwinismus. 93 l.

egyiknek elsilányulása a másiknak jólléte mellett, az a tény, hogy az egyiknek élete a másiknak kárával tenyészik, hogy a szerves világ egy végtelenül bonyolult élődsiséget tüntet fel, hol az egyiknek fentartása a másiknak megsemmisítése, hol éppen anynyi életnek kell elveszni, mint a menyinyinek fenn kell magát tartania. S ehhez járul még, hogy a durva természeti erők nem alkalmazkodnak az organismusokhoz, sőt gyakran megsemmisítéssel fenyegetik és nem egyszer széttépik kimélet nélkül magát a legnemesebb életet, mi a kétséget csak növelheti egy az összes létezőkre, mint egészre vonatkozó célirányosság érvényességében.

Éppen azért a célirányosságot keresve, nem szabad az egyes szervezeteknél megállapodnunk és megelégednünk a czélosságnak az egyedekben feltalálásával, mert akkor a következetesen keresztül vitt mechanikus világnézlettel szemben a célirányos világnézletnek csak egyes köveit állítottuk fel kapcsolatlanul, hanem hogy teljesebb legyen az egyedekben található célokból az egyetemes cél eszméjére, az Istenre való következtetés, a célirányosságot a létezők összesességében, a nagy egész benső összeköttetéseiben is kell keresnünk és megbizonyítanunk vagy legalább valószínűvé tennünk, hogy a végtelenül sokféle egyedi cél, melyek egymást keresztezik, akadályozzák, sőt megsemmisítik, egy célirányosan működő világeszme felvételével összszhangzásban vannak, mit megkísértek főleg Dr. Weygoldtnak¹⁾ korábbi hasontárgyu cikkemben is irányadóul első sorban használt jelles művétől vezetve.

A változás törvényeiből s méginkább az életfolyami alaptényekből láttuk, hogy az egyedi célirányos tevékenység felvétele nemcsak lehetséges, sőt szükségképpeni.²⁾ De hogyha az egyszerű sejtet egy célirányos eszme hatja át, és a sok sejt egységén, az organismuson is hasonlóan egy olyan eszme uralkodik, bizonyára jogosult az a felvétel, hogy a szerves egységek összesességét is egy eszmének kell vezérelnie és hogy végül a szerves és szervetlen természetet, tehát az egész világot egy mindent szabályozó egyetlen eszme hatalma alatt állónak kell gondolnunk. Így aztán az Isten a világban valósuló minden czélnak nemcsak összlege, hanem egysége és oka is volna. Bizonyára! Hol tervek vannak, van terv is, és a hol szellemek, szellem is; az észszel ellenkeznie, ha nem engednők meg az egészre nézve azt, a mi az egyes előnye. Önként értetik azonban, hogy az észnek arra is

¹⁾ Darwinismus, Religion, Sittlichkeit. Dr. G. P. Weygoldt. 118—124. l.

²⁾ Darwinismus és vallás. Ker. Magvető. XVII. évf. 254—257. l.

szüksége van egyszersmind, hogy az alsóbb egységek eszméit ne úgy fogja fel, mint az egyetemes világeszme részeit, hanem mint annak nyilvánulásait vagy kisugárzásait.

S miután így az inductio útján az egyetemes cél gondolatára feljutottunk, megkísérhetjük a világot felfogni a deductio útján lefelé szállva. A hol cél kell hogy eléressék, ott fejlődésnek is kell lenni; de a fejlődés mozgás. S a mily bizonyos, hogy egy célirányos világ-elv létezik, éppen oly bizonyosan kell annak természete szerint fejlődésnek, mozgásnak, sőt önmozgásnak lennie. De az önmozgás célja nem lehet más, mint a törekvés önmagát felfogni, tehát értelmi lényének maga magából való kifejtése. De a világ-eszme egyetemes-ségének csak az felelhet meg, hogyha ezt a kifejlést nemcsak egy formában, nemcsak egy irányban teszi, hanem számtalan formákban és irányokban, vagy más szavakkal, hogyha az ő célját a célokra különítés által éri el, tehát magát egyedesíti. A mint a törzs sok ágat bocsát ki magából, s ezek ismét újabb ágakat bocsátanak s végül virágot és gyümölcsöt, úgy hogy az egyes célja sokságban éretik el, úgy bocsát ki a világeszme is magából alsóbb, magasabb és legmagasabb rendű egyedeket, melyeknél az alsóbb mindig feltétele a felsőbbnek, mialatt mindenik öszszevéve az egész eszméjében találja kielégítő végokát.

E szerint az egyedek nem lehetnek független öncélok, hanem sokkal inkább úgy kell őket tekintenünk, mint az egésznek segédcéljait ¹⁾ mint a világeszme letéteményeseit, melyek annak azáltal szolgálnak, hogy egymást most kölcsönösen támogatják, majd meg egymással ellenkezésbe jönnek, de viszonyaik mindig tisztulnak és egymást mindig elémozditják. Az egyedesítés a végetlen működése arra, hogy önmagát mélyebben felfogja. Az egyedek rendeltetésüket akkor érték el, hogyha magasabb rendű egyedek létezésének elémozdítására szolgáltak, nem pedig akkor, ha anynyit és oly kedvező körülmények közt éltek, mint a hogy mi gondoltuk, hogy kellett volna élniök. Nem tárgyias gondolkozás, mely némely szervezeteknek korai megszűntében célirányosság elleni tényt lát. Valamint az az álláspont sem helyes, mely az emberben a szerves fejlődés föltétlen célját és koronáját látja. Sokkal inkább valószínű, hogy mi csak átmenetek vagyunk magasabb lényekre.

Téves felfogás valóban, hogyha magunkat föltétlen öncéloknak és csak is ezeknek tekintjük. De a fejlődés-elméletben e nézet kü-

¹⁾ Hartmann. Wahrheit etc. 174. l.

lönösen ki van emelve és most ez az individualismus talán a legmagasabb fokra jutott az emberek véleményében. De utat kell hogy törjön magának a helyesebb nézet, az t. i. hogy az egyesnek kosmikus missioja van, hogy az egésznek céljai az egész kezébe vannak letéve. S akkor minden egyes a másokban először az egészet pillantja meg s csak azután az egyest, nem pedig megfordítva, mint most szokott lenni; s úgy fogja látni, hogy az egyéni célokhoz, mint feltétlen öncélokhoz való ragaszkodás a tulajdonképpeni bűneset, melynek nyomában mindig szerencsétlenség jár, s meg fogja ismerni, hogy az erkölcsi rosznak végső oka a durva individualismusban és egoismusban keresendő, mely a lelkiismeretnek az egészre célzó szöszatát elhallgattatja, s így az oknak megismerésével ki fog szabadulni a roszból. És a természeti és a társadalmi roszzakat is az egyedi célok összeütközéseiből, surlódásaiból szükségképpenieknek s illetve kikerülhetetleneknek fogja tekinteni s megtanulja, hogy nekik magát önmegtagadással alávesse; s ez utóbbit annál inkább, minél világosabb lesz előtte, hogy az a mi az egyes szempontjából rosznak, összszeférhetlenségnek látszik, az egésznek magasabb szempontjából éppen nem az, s ekkor a roszzat az önfelfuvalkodásnak, az individualismusnak fogja beszámítani, mely elvakultságában céljait az egész céljaitól elválasztja s velük ellentétbe helyezi. S végre ennek a megfordított álláspontnak a legyőzésében megpillantja ethikai eszményét, mely így ugyanazonos lesz a valódi szerénységgel, önmegtagadással, az egésznek való odaadással, az Istenben való bizalommal.

Hogy az öszszletet, vagyis az egész kifejlését az emberre vonatkozólag világossá tegyük, megpróbálhatjuk a nagy egészet a kis egészből felfogni. A mi szervezetünk mibenléte éppen úgy, mint az egészé, a mozgás és az egyedi célok surlódása törvényén alapul, és a mi az ember a világegyetemben, az volna mintegy a sejt az emberben, s a mily kevésbé támadhat föl a sejt az ember ellen azért, hogy az ember azt létrehozza és az anyagcsere által ismét eltávolítja, éppen oly kevésbé jogosultak az ember panasza Isten ellen. S bár némelykor nehezen esik hallgatni, de még is be kell az észnek látnia, hogy maga az ember is, ha még a legmagasabb pontot érte is el benne a fölfelé haladó életmozgás, mégis nem föltétlen hanem csak viszonyos cél, csak az egész eszköze lehet. Schoppenhauernek bizonyos tekintetben igaza van, a mikor az ember feladatául azt tüzi ki, hogy áttörje az egyedesítés elvének korlátait. Csakhogy tovább kell következtetni, nem azért t. i. hogy az egyedi akaratnak az élet iránti megtagadásával magát az életet is megsemmisítse, hanem hogy

a helyes életre való önelhatározással az egész céljai szerint való élet gondolata érlelődjek meg benne. Hogyha a rossz onnan származik, hogy az egyedi akarat a maga céljait az egyetemes akarat céljaitól különválasztja, sőt velök ellentétbe helyezi, annak eltüntetését csak a helyes belátástól, csak az önismerettől lehet várni, mely aztán arra az önelhatározásra vezet, hogy az egész céljaival összhangzásban éljünk.

A célirányossági eszme ellen gyakran felhozzák, hogy antropomorphismuson nyugszik, hogy csak oly eredményeket ismer el, melyek megvalósításuk előtt tüzetesen kigondoltattak és czéloztattak. Ily szempontból aztán természetes könnyen lehet egy egyetemesen ható célirányos tevékenység felvételét kifogásolni mint vakhitet, mely azt gondolja, hogy az Isten is, mint az ember először tervet készít és aztán csak lassanként valósítja meg. De ez az ellenvetés nem illetheti a valódi célirányosságtant. Célirányos hatások alatt a világeszmének közvetlen nyilvánulásait kell érteni. E világlélek nem alkot egy vagy más tervet azzal a szándékkal, hogy azt egy bizonyos időn belől valósítsa, úgy hogy a terv alkalmi változtatásainak helye lenne; hanem az lénye szerint oly tevékenység, mely célirányos és tervszerű hatásokat minden változtatás nélkül gyakorol. S mi igenis beszélhetünk Kanttal vagy Hegellel a végetlen oknak egy benső vagyis immanens célirányos tevékenységéről, hogy vele jelöljük annak hatásai szükségképpeniségét és tökéletes voltát.¹⁾ A jelenségek világa annak a nyilvánulása, vagy a tér és idő formáiban lett kifejezése, a mi a végetlen okban, a világeszmében eszményileg öröktől fogva létezett. Azért szoros törvényszerűsége van alapítva és annak úgy kell lenni, mint a hogy magunk körül látjuk, akár öntudatosnak vagy öntudatlannak, akár személyesnek vagy nem személyesnek higyük az Istent. „Van tehát célirányosság, mely a darwinismussal nemcsak összeegyeztethető, hanem azzal csaknem azonos és vannak ennek a helyes teleológiának eszményi továbbfejtései és speculativ továbbalakulásai, melyek azonban transcendentalis mézón járván, a természettudományokkal éppen azért soha össze nem ütközhetnek.”²⁾

Nem ingatjuk magunkat abban a képzelődésben, mintha a fenebbiekben Isten létét és igazgatását a tulajdonképpeni értelemben megbizonyítottuk volna, mert Istent következtetésekkel nem is lehet

¹⁾ Zeller. Vorträge u. Abhandlungen 1877. I. 550.

²⁾ Lange. Geschichte des Materialismus. II. 273. I. és I. Hartmann ist Wahrheit u. Irrthum im Darwinismus 148—177 I.

ugy megtalálni, mint közvetlen érzülettel. De anynyt megkisértettünk kimutatni, hogy az egyedi célirányos tevékenységből igen is lehet gondolni arra a magasztos eszmére, mely az egész mindenségnek végső oka és kormányzó hatalma, s hogy megfordítva ebből az eszméből az individualis világ jelenségei elég világosan magyarázhatók, vagy más szavakkal, hogy egy világeszmének a fölvetelésében megvan minden követelmény, a mit csak egy tudományos hypothesisból megkivánni lehet. Éppen azért, hogyha a tapasztalati vizsgálódás a célirányosságot el nem ismerve azt állítja, hogy Isten nincs a világban, mi ezzel szemben határozottan állítjuk, hogy Isten a világegyetemben mindenütt jelenlevő hatalom.

PÉTERFI DÉNES.

FRANCZIAORSZÁGI LEVELEZÉS.

(Páris és a szünidők. Az állami fedezet megvonása a protestáns elemi képezdétől. Az erkölcstani kézi könyvek a világi népiskolák számára. A halottak.)

Páris, 1883, szeptember.

Szerkesztő ur!

Nem mondhatom ugyan, hogy a nyári hónapokban, a szünidők alatt, Páris egészen el van hagyatva, de annyit biztosan mondhatok, hogy a szellemi élet sokat csökkent tartalmasságban. Az újdonságok tehát meglehetősen gyérek, minden csendes. A tribune elnémult a politikai nagy kérdések szunyadoznak; az egyházi kérdések kevés érdeket keltenek; a theologiai viták félbe vannak szakasztva, még a folyóiratokon is a böleselmieken, miként a másokon némileg meglátszik a villegiatura. Valójában mindazok, a kik tehetik, abba járnak, hogy valamely csendes zugot találjanak, hogy kinyugodjanak, erőt gyűjtsenek, hogy pár hét multával megerősödvé kezdjenek munkájokhoz. Páris csak az ischiai földrengés áldozatai javára általa rendezett emberbaráti innepre élénkült fel egy kevésbé. A lelkesültség oly szép volt, a milyen minden hasonló alkalommal lenni szokott. Boszszantó azonban, hogy szoroson erkölcsi tekintetben az elv, mely szerint az élvezetet tesszük az emberbaráti ténykedés alapjául, ha tisztán nem is megállítható, mindenesetre hamis. Hisz ez által sajátlag az önzést tesszük a kötelesség alapjává. Ezt csak alkalmilag jelzem, a nélkül, hogy egy ethikai kérdést megakarnék vitatni. Inkább örvendek annak, miszerént bizonyos, hogy az innepély eredménye minden reményt felülmúlt, s hogy a gazdag bevételek megengedik, hogy az ischiai katasztrófát túlélteknek bővségesen segítségükre lehetünk.

A mult évben beszéltem arról a törvényről, mely az elemi oktatást kötelezetté és világivá tette. Ennek a törvénynek az a következése, hogy ma már nincs az állam által elismert felekezeti iskola. Ennélfogva nincs már a szó valódi értelmében protestáns népiskola; hanemha a protestánsok oly tanítóknak akarnak fizetni, a kik szabad iskolákat nyitnak. És mivel a reformált egyházak nem igen gazdagok, nem igen valószínű, hogy ezt az áldozatot megtegyék. E mellett a reformált egyháznak több képezdéje volt, melyek kizárólag

arra voltak szánva, hogy protestans néptanítókat képezzenek. Az állam fedezte ezeknek a képezdéknek a költségeit nagy mértékben. A minister értesítette ezen intézetek igazgatóit, még a mult junius hónapban, hogy az 1884. évvel kezdődőleg az állam segítsége megszűnik. Most tehát az a kérdés, hogy az egyházak hordozzák-e azt a kiadást, a melyet eddig az állam hordozott, hogy a képezdék tovább fennálljanak, vagy pedig bezárják ezeket az intézeteket. A protestánsok kebelében e kérdésben két vélemény mutatkozik, egyik azt akarja, hogy a reformált egyház tartsa fenn képezdéit; mások úgy vélekednek, miszerint okosabb ez intézeteket bezárni, s a pénzt az evangelium terjesztésére fordítani. Nekem úgy tetszik, hogy ez utóbbiaknak van igazuk. Hiszen az államnak elegendő képezdéje van arra, hogy azokban tanítók és tanítónők képeztesse. Számos ösztöndíj van ez intézetekben, ösztöndíjért mindenki folyamodhatik, legyen bár katolikus, protestans vagy zsidó. A legegyszerűbb tehát, hogy a protestáns ifiak folyamodjanak ösztöndíjakért az állami képezdékben. A mi annyival óhajtabb, mert az állami képezdék jobbak a felekezetiéknél. Azok az eszközök, melyek e tekintetben az állam kezében vannak, jóval túlhaladják a magánintézetekéit, több tanáraik vannak, taneszközeik többek, stb. Szóval a protestantismusra nézve előnyös, hogy megszüntesse tanítóképezdéit, s leendő néptanítóit küldje az állami intézetekbe, s az eddig felhasznált pénzt fordítsa akár az evangelium terjesztésének szükségeire, akár pedig nyisson magánintézeteket a katolikus vidékeken, hol a protestánsok a protestáns isteni tisztelettől egészen meg vannak fosztva.

A törvény, mely eltörölte a felekezeti iskolákat az által, hogy az elemi oktatást laikusnak nyilatkoztatta, forma szerint megtiltotta, hogy a tanító katekhesist tanítson. Ezért a megtiltásért ütött oly nagy lármát a katolikus klerus. A protestánsoknak, a helyett, hogy jajveszékelnének, csak helyeselni lehetett ez intézkedést; nagy szolgálatot tett nekik! Ugyanis a községi iskolákban a katolikus tanító vezetése alatt katolikus és protestáns növendékek voltak együtt, a protestáns gyermekek nem mindig részesültek kellő jó bánásmódban, ki voltak téve a plébános proselitizmusának s a tanító dorgálásainak. A tulajdonképeni vallásos oktatás tehát ki van zárva az iskolából; de a törvény megrendeli a morál tanítását. Ha itt helye volna, megvitathatnám ezt a törvényezikket; sokat mondhatnék arról az elválasztásról, miszerint a moralt és a vallást teljesen elakarták választani egymástól, könnyű dolog lenne megmutatni a törvényhozóknak, hogy ez a megkülönböztetés csak látszólagos, s csak a formán alapszik, s hogy a moral elvei, meg a vallás elvei alapjokban

egyek, a moral és vallás szavak valódi értelmében. De nem czélom ily vitát előidézni. Csak azt akartam mondani, hogy a vallásnak az iskolákból való köteles eltiltására és a moral tanításának megrendelésére számtalan erkölcstani tankönyv jelent meg a tanítók és tanulók számára. A napilapokból értesülhetett ön arról a haragról a melyet ezek a tankönyvek a katolikus papságnál előidéztek. Az államhatalom kénytelen volt szigoruan bánni el néhány püspökkel és pappal, a kik a megengedhető birálat kellő korlátait tullépték. Az állam nem tette kötelezővé ezeknek a tankönyveknek a használatát; de nem is tiltotta el. A tanítóknak tehát szabadságukban áll, hogy használják s tanítványaik kezébe adják. Azonban csaknem mindenik használja ezeket a tankönyveket s adja növendékeinek. A katolikus klerus ebből azt következteti, hogy az állam nem tiszteli azt a semlegességét, a melyet megígért akkor, midőn a népiskolák felekezetenküliségét megszavaztatta. Az lenne a legjobb, ha mindenik tanító élőszóval taníthatná meg az iskolába járó gyermekeknek a morált, de kérdés, valjon alkalmasok-e erre a tanítók? Mindenesetre számos kézikönyv van, s mindenkinek szabad, hogy azokból tetszése szerint válaszson.

Nem mindnyájan egyaránt érdekeseek, sőt vannak olyanok is, melyeknek semmi értékök sincs. De vannak feltünők is, melyek használatának csak kitünő eredménye lehet.

Azon 7 vagy 8 beces ily kézikönyvből kettő protestans ember tollából való. Igen helyesen azt jegyezték meg, hogy ezeknek a kézikönyveknek az iróit két határozottan elkülönített osztályba lehet sorozni; egyfelől azok, kik a moralt külső kötelezettségnek tartják, a kik azt az érdekre, rokonszenvre stb. alapítják; másfelől azok, a kik a lelkiismeret követelésére támaszkodnak — a belső érzetre. Világos, hogyha a morálnak csak tisztán külső czélt tulajdonitunk, az által megalázzuk és kilökönk alóla minden állandó, határozott alapot. — Nem is merném állítani, hogy ily moral valódi moral lenne. A menyire ismerem, csak három oly kézikönyv van, mely nem ily külső indokokra alapítja a moralt; az elsőt Morion, a IV. Henrich-lyceumban a bölselem tanára írta; a könyv czime: *Devoirs et droits de l'homme* (az ember kötelességei és jogai). Ez a mű kiválóan jól van összeállítva, lapidaris stylusban írva, tiszta s nagyon alkalmas arra, hogy a gyermek emlékezetébe bevésődjék. Kiválóan szeretik a moral tanításának ezt a módját, mely az ember mindenik jogát egyegy kötelességre alapítja, ez az igazság. Az író protestans s több beces munkáiról ismeretes. A másodikat Steeg képviselő s nyugalom

ban levő pap írta; czime: *Instruction morale et civique, l'homme-, le citoyen* (erkölcsi és polgári oktatás, az ember, a polgár). Erről a műről azt mondották, hogy „nagyon alkalmas arra, hogy a jellemet fejlessze.“ Ez a megjegyzés nagyon jól talál. Nem ismerek oly könyvet, melyből a gyermek jobban megtanulhatná magát ismerni és jobban megtalálhatná azokat a szabályokat, melyek szerint az életben magát viselnie kell; nem lehet attól tartani, hogy a gyermek a maga tetteinek külső indokot keressen. — Az indokok mind a lelkiismeretből, magából a lélekből vannak merítve. Az egész azon folyékony irálylyal van írva, melylyel Steeg ur kiválik. Ebben a kis kézikönyvben valódi ékes helyek vannak, melyek az embert megragadják. A legkeresettebb is e könyvecske, első kiadása azonnal elkelt. A harmadik kézi könyvet, melyről szólani akarok, Tiszt. Renouvier ur írta; czime: *Petit traité de moral, à l'usage des écoles primaires laïques* (rövid erkölcsstan világi elemi iskolák használatára); ez is jeles; azonban — szerintem nem ér fel a két elsővel. Dr. Fricke *Sittenlehre* czimű könyvének fordítása vagy inkább átdolgozása; a francia kiadás szerzője ugyanis jelentékenyen megváltoztatta a német munkát és megjavította. Miként a két előbbi kézi könyv, ez is belső indokokra alapítja az erkölcsi cselekedeteket, a lelkiismeretre hivatkozik. A moral nem szorítkozik a földi életre, a jövő életre is fordítja figyelmét, miként a vallásra, s ennek követelményére. Nekem úgy tetszik, hogy ez a kis tankönyv a maga nagy tulajdonságaival talán igen is bölcselmi a tanítóknak különösen a növeadékeknek. Azoknak, a kiknek szánva van, nincs mindig elégséges értelmi műveltségük arra, hogy jól megértsék, kár érte, mert jó. Ezekben a tankönyveken kívül még több jó van, melyek jó szolgálatot tehetnek; például a Paul Bert, Compeyré urak és Clemence Royer kisasszony által írtak, de mindnyájoknak az a nagy hibájok, hogy nem teljeseek, mivel a moralt teljesen külső indokokra alapítják, s ezáltal azt egészen hiányosan igazolják. Ez annyival sajnosabb, mert mindenikben sok szép van a hazafiságról. Mindezek a tankönyvek azt bizonyítják, hogy az államnak, midőn a népiskolát felekezetenélkülivé tette, nem volt szándéka a morális tanítást abból elűzni és a vallásos érzést elfojtani, miként ezt a katolikus papság nem szünik meg hangoztatni.

September kezdetén két nevezetes ember, Franciaországban és azonkívül is ismert két író halt meg. Az egyik nem volt francia, de Franciaország volt fogadott hazája. Az egyik Turgenyeff Iván

volt; nincs miért felemlitsem életét és műveit, mindenki ismeri. Mindenki tudja, minő befolyással volt arra, hogy a rabszolgaságot Oroszországban eltöröljék. Egészen más okon beszélek itt ő róla, — csak azért, mert fel akarok hozni egy kevésbé ismert ténytet. Turgenyeff Iván szoros viszonyban volt egy párisi protestans pappal, a ki néhány évvel ezelőtt elhalt. Ez a pap Paschoud Márton volt. — Igen sokszor keresett ennél vigasztalást, mint barátjánál és irataiban több helyen meg lehet találni ennek a barátnek hatását Turgenyeff jóindulatu elismerése után is.

A másik nagy tehetségü író, a ki hasonlóan meghalt, Hallevy Leo volt, a hirneves zsidó zeneszerzőnek a testvére. Hallevy egyike volt a politechnikum legkitünőbb tanárainak, hol az irodalmi tanszéken Arnaultot pótolta. Mikor Arnault meghalt, a közoktatási minis-ter, a ki akkor Guizot volt, nem akarta Hallevy-t tanárnak kinevezni, mert zsidó vallású volt. Ebben valami megalázó van, örvendek, hogy jelezhetem, miszerint azóta Franciaországban sokat haladtunk. Ma már tudós és érdemes ember az egyetemhez kineveztetik tanárnak, akár zsidó, akár keresztény. Hallevy sok munkát hagyott hátra, melyek közül némelyik nagyon becses, milyenek: a régi és a mostani zsidók történelme. Költeményeket is irt, melyek közt nagyon szépek is vannak; például: Luther. A reformáció ezen nagyszerü hősies korát valójában emelkedetten irta meg egy oly lelkes ember, a ki megértette az ő nagyszerü küzdelmét.

CHARRUAUD DEZSŐ.

AZ UNITÁRIUSOK ZSINATI FŐTANÁCSÁNAK VARGYASON AUG. 26—28. NAPJAIN TARTOTT GYÜLÉSÉRŐL.

Ez évi augusztus 26-ára vargyasi ekklezsiánkba összehívott zsinati közgyűlésünk egyike volt legnépesebb gyűléseinknek. Ezt vártuk is. A gyűlés „Erdővidéken“ volt, oly vidéken, mely fekvésével, termékenységgel, keresztülmenő vasútával, Brassó nagyforgalmi hely szomszédságában, munkás, jóra való népével, értelmes, népes birtokosságával, bizonyosan egyike hazánk legkiválóbb vidékeinek.

Több nagyobb ekklezsiánk is van e körben, mely mint házigazda élén esperes Gyöngyösi Istvánnal, meg körüli egyik gondnok Jakab Gyulával és egyh. tanácsos Pálffy Ferenczczel mindent megtett a zsinatnak díszesen való elfogadására.

A népes jelleget azonban inkább csak a zsinatra magára alkalmazhatjuk. Mind a két isteni tisztelet valójában lélekemelő volt. Az első nap Csegezi László, tordaaranyoskörüi jegyző, bágyoni lelkész mondott egy széles látkörről tanuskodó, tudományossággal és beható gondolkozással irt kiváló beszédet az imáról; az urvacsora kiosztásánál meg Raffaj Domokos, udvarhelykörüi jegyző, ujszékelői lelkész szolgált, szép agendát tartva, mely beszédeket, valamint a főtisztelendő püspök urnak a tőle megszokott ékesszólással tartott fölemelő megnyitó beszédét igen népes válogatott közönség hallgatta. Másnap a papszentelés alkalmával Boros György theol. tanár mondott lelkesült előadással csakugyan számos közönség előtt sikerült, jeles egyházi beszédet a papi hivatal fontosságának teljes átérzésével szólván arról, hogy mit kell a lelkésznek rombolni és mit építeni. A főt. püspök urnak ezt követő papfelszentelő beszéde egy szónoklatilag remek, szellemileg apostoli beszéd volt, melybe gyönyörteljes odaadással mélyedt be a hallgatóság. Sokan voltak jelen az első nap délutáni isteni tiszteleten is, melyet Németh István alsósiménfalvi pap végzett általános tetszésben részesült beszéddel.

Meg vagyunk győződve, hogy ezek az emelkedett szellemű isteni tiszteletek a mellett, hogy hiveinkben a vallásos érzés ébrentartására nagyban hatottak, a számosan megjelent más vallású értelmes hivekben is a keresztény atyafiság, türelmesség, kölcsönös becsülés-érzéseinek fejlesztésére kellemes eszközül szolgáltak.

Zsinati gyűléseinknek vidéki ekklezsiánkban való tartását e két szempontból tartjuk indokoltnak.

A zsinattal egyidejűleg tartott E. Főtanácsunkról nem mondhatjuk el, hogy népes volt; Udvarhely-, meg a szomszédos Háromszék körből többen jelentek meg egyh. tanácsos afiai közül, távolabbi vidékekről nagyon kevesen. Örvidenénk, ha nem csalódnánk, midőn ez elmaradást nem a buzgalom csökkenésének, nem az erkölcsi kö-

telesség érzete lanygulásának, hanem a távolságnak, a költségnek és időmulasztásnak tulajdonítjuk.

Bár az E. Főtanácsi ülés két és fél napi idejéből a két isteni tisztelet és diszebédek jelentékeny részt elfoglaltak, mégis sok és jelentékeny ügyet tárgyalt le a főtanács közben-közben tartott üléseiben, melyek folyamát a következőkben adjuk.

Főgondnok mlgs. D a n i e l G á b o r ur az E. Főtanácsi ülést a következő beszéddel nyitotta meg:

Méltóságos és főtisztelendő zsinati közgyűlés!

Legmelegebb érzéssel üdvözlöm ezen zsinati közgyűlés tisztelt tagjait a Székelyföldön, az unitáriusok egyik erősségében, ugyszólván várában és családomnak ős fészkeben.

Kettős az örömöm, midőn egyházunk buzgó tagjait nemcsak a Székelyföldön, de ép Udvarhelymegyében üdvözölhetem, azon megyében, melynek én ez idő szerint főispánja vagyok.

Kellemes érzés tölti el keblemet, midőn honfittársaim és hitrokonaim azon községet keresik fel, mely daczolva a mult időkbeli támadásokkal, tatár és más keleti népek megrohanásaival maig fenn áll és megtartva őseitől öröklött szorgalmát, szivósságát, némi előhaladásnak, virágzásnak örvend.

Tradíciókban maradt fenn ezen község lakóinak küzdelme a tatárokkal s így hős védelme, és hogy ebben sok a valóság, igazolja egy 1600-beli okmány, mely magában foglalja azon pert, mely Vargyas és H.-Almás községek között folyt azon hely iránt, melyen az almási barlang felett lévő erősség feküdt, melyet a vargyasiak építettek és hová az ellenséges megrohanások elől gyakran felhúzódtak.

Mindezek igazolják, hogy ezen község több megtámadásoknak volt kitéve, küzdött önfentartásáért és lakói a mozgalmas időkben az önvédelemre voltak szorítva.

Nem dicsekvésből; de a történelmi igazság szempontjából említem fel, hogy ezen község lakossága alig számbavehető kivétellel az unitárius vallásra térvén, abban állhatatosan megmaradt, pedig ha széttekintünk a szomszéd községekben nem fogjuk kétségbevonni azt, hogy volt olyan időszak, midőn az elődök vallásukért zaklatásoknak, fenyegetéseknek, sőt üldözéseknek is voltak kitéve, de a mint az eredmény igazolja sem ezek, sem rábeszélés avagy kedvező ígéret a lakosságot meg nem tántorította hitében és meggyőződésében.

Ezért és elszigetelt fekvésénél fogva is ezen ekllesiát méltóan lehet az unitarizmus egyik bástyájának, erősségének tartani.

Engedjék meg nekem, hogy én a község is ekllesia nevében is üdvözljem önöket, hisz nekem múltam, jövőm annyira össze van forrva az itteni lakosság érdekeivel, érzelmeivel, hogy senki hivatottabb nem lehet arra, hogy szíve mélyéből mondja: Isten hozott!

Legközelebbi zsinati összejövetel ezen helyen az 1806-ik évben volt.

Minő változás és átalakuláson ment át azóta a Székelyföld és abban ezen község is!

Csak egy maradt meg örök világosságában, az igazság, melynek alapja az erkölcs.

S ez minden vallásnak s úgy a miénknek is kútfeje, innen merítjük azon elveket, melyek a vallásos oktatásban különböző szertartásokban terjesztetnek, azonban a lényeg egy, valamint az alap is.

Nekünk meggyőződésünk az, hogy mennél egyszerűbb ennek kifejezése, annál könnyebben felfogható és hatása is nagyobb.

Hálát adhatunk a gondviselésnek, hogy az általam futólag említett veszedelmeket, megtámadásokat anyaszentegyházunk ezen kis serege anynyira kiállotta, hogy nemcsak létezik, de gyarapodik is; nem jutott azon sorsra, mint némely községek, melyeknek csak nevének maradt fenn, ilyen a mi közelünkben is Dobó, hol még csak az Isten házának némi romjai mutatkoznak.

Elmultak a sötét napok. A civilizatio eloszlatta azon homályos ködöt, mely nyomasztólag hatott az emberiség kedélyére. Egy új korszak következett, a szabadság korszaka, mely kezdetét vette az emberiség kebelében megért azon eszmék nyilvánításában, melyek ledöntötték a társadalomnak az igazsággal meg nem egyező kinövéseit.

De hogy ezen szabadságot háborítatlan élvezhessük, óvakodnunk kell mindazon eszközöktől, melyek a társadalmi rendet legkevésbé is megzavarhatnák, melyek a szabadságot a szabadosság felé terelhetnék, hazánk fenállását legkevésbé is kockára tehetnék, mert a szabadság csak úgy élvezhető mindnyájunk által, ha mások személyét és tulajdonát tiszteletben tartva oly módon élünk vele, hogy senkit nem háborgatunk szabadságának élvezetében.

Hazánk fennállása azonos anyaszentegyházunk fennállásával, és ez alkalmazható különösen mi reánk, mert az unitarismusnak fészke Magyarország azon része, melyet mi Székelyföldnek nevezünk, mely az unitárius hitet keblében fogadván annak melegével táplálta, melynek gyökerei oly mélyen hatoltak földjébe, hogy azt kiirtani alig lenne hatalom.

Nekünk egyházi fejeink, igazgatásunk nincsenek a külföldön, mi magunkban egy egészet képezünk, melynek itt van feje, szive, lelke, nekünk csak testvéreink vannak túl az Oczeánon és Albion földjén, kiknek csak szeretete enyészeti el azon nagy távolságot, mely bennünket elválaszt, és azon szeretetnek melege a távolból is elhat mihozzánk. Valamint a napnak melege a föld különböző és távoli részeire terjeszti termékenyítő sugarait, úgy táplál minket is távollévő testvéreink keblének melege, mert őket is ugyanazon meggyőződés, ugyanazon igazság és érzés vezeti.

Ennek jeléül mutathatjuk fel a budapesti papi állomás szervezését. Nálunk meg volt a hajlam, de testvéreink áldozatkészsége tette lehetővé, hogy az ország szívében legyen a mi elveinknek, a mi vallásos meggyőződésünknek hirdetője.

Méltóan tölti bé ezen helyet Derzsi Károly; magam is lelki élvezettel hallgattam a mult karácsoni ünnepek alkalmával Krisztus ígéinek általa megható modorbani terjesztését.

Ha Derzsi áldozatot hozott, midőn egyházközségünk ezen megbízatását elvállalta, lelje jutalmát az általános elismerésben.

Nem mindennapi azon áldozat, melyet Budapest városa egyházközségünk iránt tanusított, midőn imaház és papilaknak egy 36.000 forintba becsült telket adományozott.

Ennek értékét emeli azon szívesség, azon jóakarát, melylyel azt adományozta. Fogadja ezért hálás köszönetünket.

Ezen nemes tett csalhatatlan jele azon rokonszenvnek, melynek rugója nemcsak a nemzetiségi érzés, hanem vallásunk iránti rokonszenv és azon közbecsülés, melylyel a főváros érdekelt körei egyházközségünk azon tagjai iránt viseltetnek, kik legnagyobb részben, mint hivatalnokok, hivatásuknak egyházi tekintetben is megfelelnek és annak fentartásáért jelentékeny áldozatot hoznak.

Mindnyájan kiérdemelték őszinte, osztatlan elismerésünk nyilvánítását.

Mindez buzdítson bennünket az áldozatra, mely lehetővé tegye a budapesti egyházunk állandósítását.

Amerikai hitrokaink, vallásközségünk küldöttét — igazgató tanár Kovács Jánost — a minden érintkezés alkalmával örömmel tapasztalt szívességgel, igazi testvéri szeretettel fogadták, e mellett a Richmond tanári szék ugyszólván örökre biztosított és kilátásba van helyezve még egy tanári állomás javadalmazása.

Ezen szeretet és áldozatkészséget mi csak hálás köszönetünkkel és elismerésünkkel és hasonló forró és állandó szeretettel viszonozhatjuk.

Apoljuk mi ezen egybeköttetést, mely nemcsak egyházunk, de az egész országra nézve más tekintetben is nagy horderejű.

Ha őszinték akarunk lenni az órintett kedvező eredményekért: ne vonjuk meg elismerésünket Kovács Jánostól, ki nagy szorgalommal és fáradsággal teljesítette megbízatását, elhagyva hosszas ideig családjá kedves körét.

Vannak még oly tárgyak, melyek egyházközségünket érdeklik és a melyek annak előmenetelét tüntetik fel, némelyeket felsorolok.

A Sz-Kereszturon tartott zsinat alkalmával merült fel pénzközelésünk reformálása több küzdelem és fáradság után megvalósult, de még e tekintetben is van teendő.

A követelések tisztázása, a különböző alapoknak könnyebb áttekinthetése az ellenőrzés és vizsgálat nehézségeit elenyésztette és biztosabb számitásra vezetett.

Azonban a kamatláb általános csökkenése jövedelmünkre nézve hátrányos lévén, kiadásainkat annak megfelelőleg kell rendeznünk, avagy jövedelmünket fokozni.

Másfelől értékpapiraink jelentékeny emelkedése azon nézetre vezetett, hogy ezen kedvező alkalmat felhasználva, vagy készpénzeink jelentékeny részét, tekintettel azon csekély százalékra, melyet a takarékpénztárak adnak, de tekintve azon biztonságot, melyet a tőkék elhelyezésénél a fekvőbirtok nyújt részben birtokvásárlásra fordítsuk; azonban több ajánlatok mellett is, eddigelé ezen befektetés csak a

lukácsfalvi és ahoz tartozó részek 80 ezer forint erejéig történt megvásárlásával sikerült, mert e tárgyi értekezletek alkalmával abban állapodtunk meg, hogy csak oly birtokot vásárolhatnánk meg, mely annyi avagy még több jövedelmet adna pénzünk után, mint a mennyit a takarékpénztártól huzunk, ilyen ezen birtok, ugyszintén a Biasini-féle ház vásárlása, mely 30.000 frton ejtetett meg.

Tehát jövedelmeinket fokozni kellene a szerint, mint az igények növekednek, mert sem egyházi, sem társadalmi tekintetben nem lehet hivatásunk magunk elszigetelése és jelenleg is tanáraink díjazása nincs a folytonosan növekedő igényekkel és az életfentartási cikkek növekedő drágaságával összhangzásban, melynek következménye az, hogy gyakran legjobb tanáraink tanügyünk hátrányára az állami tanodákban keresnek elhelyezést.

Közelebbi időben sz.-kereszturi tanodánk iránti óhajtás annyiban teljesült, hogy ott egy tanári állomás szervezetett, de a meny nyiben ezen tanoda népesíti bé a kolozsvári főtanodánkat ennek fejlesztése egyházközönségünknek általános érdeke, sőt mondhatom kötelessége.

A közélet tanodák szervezésére és az állami felügyeleti jog gyakorlására vonatkozó törvény — mely élénk érdeklődés mellett az autonomia iránti féltékenységet nem kis mérvben költötte fel — közelebb életbe fog léptetni.

Magam is ragaszkodom egyházi autonomiánkhoz, de a féltékenységben nem osztoztam, mert állami felügyeleti és ellenőrzési jog alkományunk által biztosítva van bármely kormány által alkalmazásba veendő túlkapások ellen. Ha pedig oly szomorú idők következnenek be, midőn alkotmányos életünk szünetel, ekkor az erőszak uralkodna és következményeit amugy se lehetne kikerülni. — Jelenben nemzetiségi szempontból szükséges volt — nézetem szerint — az állami felügyeleti jog gyakorlatának módozatát körvonalozni, mert erre nem magyarajku protestans intézetek alkalmat is adtak és ha szintén az állam felügyeleti joga régi törvényeinkben biztosítva volt is, de az eljárás nem lévén körülírva, a kormány és az illető hatóságok között kellemetlen surlódásra adott alkalmat.

Tanáraink nyugdíjalapja már létesült — mi szintén örvendetes haladás.

Belső embereink nyugdíjalapjának kérdése nemcsak ezek, de egyházunk érdekében is kívánatos, hogy testté váljon és ha lehetséges mielőbb.

Ez lenne azon eszközöknek egyike, melylyel remélhetnők a jobb erőknak belső szolgálatra leendő megnyerését.

Azonban ez csak kezdete lenne a lelkészek és mesterek sorsán segíteni, mert az urbériség megszüntével, az ősiség eltörlésével ezeknek jövedelme kevés kivétellel apadóban van. Származik ez részben a mostani képzési rendszer miatt, mert birtokeladásoknál nem annyira növekedik a kepe, mint apad, lévén a szerző emberek inkább egész képező gazdák, mint félképezés, vagy oszporások és az egész képező gazda a minimum szerint tartozván képét adni, ha két egész

kepéző gazda birtokát is megveszi, többet nem tartozik adni, mint az előtt t. i. az egész képét.

Ha törekvésünk egyházi érdekeink fejlesztése, nem hagyhatjuk figyelmen kívül lelkészeink és mestereink helyzetét. Ezeknek feladata igen magasatos, de midőn kevés kivétellel gyakran terhes családdal mellett ugyszólván a létfentartásért kell küzdeniök, hivatásuknak nem felelhetnek meg és nem foglalhatják el a társadalomban azon helyet, mely őket megilleti készütségüknél és állásuknál fogva, e helyett akárhány arra van utalva, hogy más uton tartsa fenn magát és családját, szóval más keresetmód után kell néznie és kötelességét csak annyiban és úgy teljesítheti, mennyiben erre mintegy kényserítve van.

A lelkészek helyzetéről szólván — csaknem eljöttnek látom az időt a papi és mesteri választási eljárás szabályozására. Van erre ugyan némi törvényes gyakorlat, vagy mondjam törvény, de ohajtható lenne az egész eljárás részletezése, mely biztosítaná egyfelől az illetők választási jogát, de másfelől az ekkleziák osztályozásával biztosítaná az érdemes belső emberek előléptetését is.

Házassági kötelekek érvénytelenítése és felbontása körül kövendő eljárásról egyházi törvény alkottatott, melyet ha nem is lehet egészen újnak mondani, mindenesetre figyelmet érdemel, mert az újabb törvénykezési eljáráshoz lévén alkalmazva és így kodifikálva, mindenesetre az első törvény.

Közelebbi időkben az egyes ekkleziák vagyonkezelése sokat javult, de e tekintetben még sok kívánni való lévén, ezen helyről is felkérem az illetőket oda hatni, hogy a vagyonkezelésnek mennél biztosabb alapra fektetését saját körükben előmozdítsák, mert a szellemi érdekek mellett az anyagiakra is figyelmet kell fordítanunk; az ekkleziák, anyaszentegyházunk ezen egyes oszlopai, ha gyengülnek, gyengül a főalkotmány, tehát egyházközönségünk is.

Nem fog csekély lenni azon segély, melyet a Baldácsi-alap remélhetőleg már a közelebbi években nyújtand; ezen alap egy birtokrésznek átvétele által mintegy kiegészítést nyert, mi pedig kezelését illeti, az eleitől fogva csak előnyös volt és jelenleg is teljesen megnyugtató.

Nevelésügyünk is előhaladásnak örvend. Kolozsvári főtanodánk helyisége már alig felel meg a létszámnak, és ha elemi iskoláink létszáma az által apad, hogy több helyt ezek községiekké alakúlnak, ez nézetem szerint nevelésügyünknek csak előnyére válik a jobb berendezés és több tanító alkalmazása által. Azonban a vallástanításról gondoskodás egyházközönségünk feladata lévén, szükséges erre mennél nagyobb figyelmet fordítani.

Ezek azon nevezetesebb események, melyek a közelebbi zsinati közgyűlésünk óta egyházi életünkben felmerültek, mind ezek mint tények tanuskodnak haladásunkról és gyarapodásunkról, tanuskodnak arról is, hogy vallásunk iránti buzgóság és áldozatkészség nem csökkent, sőt ha figyelembe vesszük az időközben történt kisebb és nagyobb adakozásokat, azt mondhatjuk, hogy az adakozá-

sok általánosabbak, a régiekhez viszonyítva mintha növekedőben lennének. Ha tovább is ezen az úton haladunk, egyházközségünk jövője kedvező képet fog nyújtani.

De midőn az áldozatokról általánosságban megemlékeztem, nem tehetem, hogy fel ne ujjtsam azon sajtó sebet, melyet egyházközségünkönken legbuzgóbb, legáldozatkészebb tagja egyikének közelebbi elhunytá ejtett.

Ez Kelemen Benő, ki szorgalma, becsületessége és kitartása által oly vagyont szerzett, melyből szépen tudott egyházközségünknek is juttatni; az Úr ötlet hosszú étellel áldotta meg, lehet ép azért, mert éveit nem hasztalan tölté el.

Őszinte hálával tisztelhetjük meg emlékét azon férfinak, kinek jótékony keze több irányba elért és alkotott ott, hol annak leginkább érezte szükségét.

Midőn újabban is felkérem ezen zsinati közgyűlés tisztelt tagjait egyházközségünk iránt viseltető buzgóságuk megtartására, vagy annak saját körében való terjesztésére — ezen zsinati közgyűlést megnyitottnak nyilvánítom.

Az általános tetszéssel fogadott megnyitó után felolvastattak az Egyh. Képv. Tanács jelentései:

1. Püspöki jelentés.

Méltóságos és főt. Zsinati Főtanács!

Hetedik évi jelentésemet van szerencsém a mlgs. és főtisztelendő, ezuttal Zsinati Főtanács eleibe terjeszteni. Az ő szövetségben a hetes szám szent szám volt. Én nem tulajdonítok hét éves püspökségemnek ily jelentőséget. Mindazáltal legyen szabad remélnem, hogy a mlts. és főt. Zsinati Főtanács kegyes lesz megengedni nekem, hogy ez alkalomból egyfelől különös hálámat nyilváníthassam az isteni gondviselés iránt, mely törekeny életemnek eddig kedvezve alkalmat adott nekem arra, hogy gyenge tehetségem szerint szeretett egyházzamnak szolgálhassak, másfelől őszinte köszönetet mondhassak a mlgs. és főt. egyházi fő- és Képviselő Tanácsnak, valamint mindazoknak, kikkel tisztemből kifolyólag érintkeznem kellett és érintkeztem, hogy engem hivatalos működésemben állandóan jó akarattal támogatni, gyengeségemet elnézni s fogyatkozásaimat a maguk bölcsességével kipótolni egy perczre is meg nem szüntek. Mert bizonyára, én a jóakaraton kívül egyébbel nem dicsekedhetem. A netán elért s felmutatható eredményekért az érdem a vallásközség egyeteméé, az áldás pedig a jó Istené, ki mindnyájunkat megsegített.

Midőn ezen, a tárgyra szorosan nem tartozó bevezetésért, ismételtén szíves elnézést kérnék, évi jelentésemet a következőkben foglalom össze:

1. A belső emberekre nézve a közelebbi Egyh. Főtanács óta történt változások:

a) Lelkészeket illetőleg: Németh István, papjelölt A.-Siménfalvára, Hatházi József muzsnai lelkész afia Derzsbe s helyébe Muzsnára Tibáld József szintén papjelölt rendeltettek ki. Mihez képest ez évben két papjelölt nyert lelkészi alkalmaztatást.

b) Isk. mestereket illetőleg: Györfi István, képesített tanító jelölt, H.-Szt.-Mártonba, Adorján Domokos, papjelölt Vargyasra r. isk. mestereknek, József János, firtosváralyai, Nagy Gyula, h.-szt.-péterii községi tanítók ugyancsak oda ének-vezéreknek rendeltettek. A f.-váralyai énekvezéri állomásra megjegyzem, hogy az a mult 1882-ik évben szerveztetett a községi iskola felállítására által.

c) Ürességben ez idő szerint egy lelkészi állomás sincs; isk. mesteri ürességben van a szt.-mihályfalvi, az alsó-járai és kilyéni, elsőben a választás már el van rendelve, a két utóbbi engedélyemmel egy évre betöltetlen maradt. Ürességben van még a gyepesi isk. mesterség is, de ez az állomás szintén a községi tanítósággal kapcsolatos lévén, be kell várnom a községi tanítóra nézve teendő intézkedést.

d) az elhunyt belső embereket jelentésem végén fogom elhunyt egyh. tanácsosafiaival együtt följegyezni.

2. Papiszigorlatot az 1882/3. isk. év végén Fazakas Lajos három évet végzett papnövendék tett le és pedig jeles eredménnyel. A papjelöltek száma vele és a jelenleg Londonban levő Gál Miklóssal 11.

3. Az anyakönyvi és népesedési kimutatások szerint egyházunkban az 1882-ik évben

A) kereszteltetett: a) fiu 1045.

b) leány 1073.

együtt 2118 uj szülött; 43-mal több, mint

1881-ben. Ezekből házasságon kívül született 243 s így sajnos, hogy mint rendesen, most is több 10%-nál.

B) Konfirmáltatott: a) fiu 361.

b) leány 409.

együtt 770, kevesebb 115-el, mint 882-ben

C) Összeeskettetett: a) mentvényyel 240.

b) hirdetéssel 272.

együtt 512 pár, kevesebb 14 párral, mint 1882-ben.

D) Meghalt: a) férfinemből 892.

b) nőnemből 849.

együtt 1741, több 219-el mint 1882-ben;

de a szülöttek száma a meghaltakét meghaladja 372-vel.

E) Átállott hozzánk 145; más vallásra tért tőlünk 37; eszerint 108-al több jött hozzánk, mint a mennyi tőlünk más valásra tért.

F) A lélekszám az 1882 évi adatok szerint tesz 54579-et.

" 1881 " " " volt 54169.

s így mutatkozik gyarapodás: 410.

a minek, tekintettel arra, hogy a szülöttek a meghaltakat 372-vel mulják feljül s az átállások rendjén szintén 108 többlet van, 480-nak kellene lenni. De ez a különbözet ily összeszámításnál már alig észrevehető hiány. S miután több ekklézsiánkban lelkész afiai már rendszeres családi könyvek vezetését kezdték meg, remélem, hogy egyházunk népmozgalmát illetőleg évről-évre mind pontosabb statisztikai adatokhoz jutunk. Megjegyzem egyébaránt, hogy az itt felvett és ez évben kiadott egyházi névtárban jelzett összes lélekszám között, melyet az 1880. évi országos népszámlálás adataira fektettem, 1208 a különbség. E különbség kisebb nagyobb mértékben mindig is meg fog lenni; mert az ekklézsiákon kívül élő nagyszámu hiveinket pontos jegyzékben tartanunk nekünk teljes lehetetlen, De koronként az országos népszámlálások rendjén ezt is megtudjuk. E tekintetben az 1880-ki népszámlálást illetőleg Derzsi Károly budapesti lelkész afia egy részletes kimutatást küldött meg nekem, a mely különösen érdekes azért, mert abban a Királyhágon túl élő hitsorsosainkat is megység, járások és községenként összeállította.

4. A közelebbi Egyh. Főtanács óta vizsgálatot tartottam a közvetlen hatóságom alatt álló ekklézsiáink közül budapesti, tordai és torozkói ekklézsiáinkban, és ez utóbbiakkal kapcsolatban Aranyostorda körben. E vizsgálatokról a jegyzőkönyveket annak idejében az E. K. Tanács eleibe terjesztettem. A jegyzőkönyvek megvizsgálására kiküldendő bizottság útján az eredményről ez uton a mlgs és főt. Zsinati Főtanács is meggyőződést szerezhet magának. Ezért itt arra nem terjeszkedem ki. Csak kettőt jegyzek meg.

Egyik az, hogy budapesti ekklézsiánk mind mélyebb gyökeret kezd verni hazánk szívében, a minek jelentőségét, azt hiszem, nincs miért hangsúlyozzam. Illető ekklézsiánk a főváros nagylelkü adományából templom és papilak helyül egy 600 □ ölet tevő telket kapott, a templom és lelkési alap 1883. jan. 1-én a 10,000 forintot meghaladta s a folyamatban levő adakozások által azóta is bizonyosan szépen gyarapodott. Kepe czimen befoly évenként a hivektől 7—800 frt. E mellett ugy a hivek, mint más egyházunkkal rokonszenvező barátaink becses adományokkal gyarapították az ekklézsia ingóságait.

Ezek között e helyen sem hagyhatom megemlítés nélkül Jakab Elek afia és családja által adományozott több mint 300 frt értékü urasztali terítőket, Szokoly Viktor hitrokonunk és nejeének közel 3 ezer, ngs. Bükk László ur több mint 400 db. könyvből álló nemes adományait, ugyszintén Derzsi Károly lelkész afia által megindított „Unitárius kis Könyvtár“ czimü füzetek költségeinek fedezésére egyesek által tett adományokat stb. stb. Mindezek azt mutatják, hogy budapesti ekklézsiánknak jövője van s ez alapon angol és amerikai testvéreink további és ez idő szerint mindenesetre nélkülözhetetlen segélyét és támogatását bizton remélhetjük.

A másik, mit szintén örömmel jegyezhetek meg, az, hogy aranyostordaköri ekklézsiáink meglátogatása folytán e kört egyházunk egyik legjelentékenyebb bástyájának mondhatom. Valóban jól esik, hogy

erről személyesen meggyőződhettem s e kijelentéssel azon egyház-körünknek, mint a többiektől némileg elszakítottnak, nem eléggé ismert becsét és jelentőségét habár egy fokkal is emelhetem, remélve, hogy ezzel egyszersmind ott levő hiveinket is szent vallásunk iránti fokozott szeretetre buzdíthatom.

5. A hitélet munkásságának egyik legbiztosabb fokmérője az az áldozatkészség, melyet az egyház tagjai az egyház iránt gyakorolnak. E tekintetben az esperesi vizsgálatokról felterjesztett jegyzőkönyvek megnyugtató adatokat szolgáltatnak kezeim közé a múlt évben is. Minthogy azonban ezek az E. K. Tanács évi jelentéséhez tartoznak, részemről csak azt kívánom megjegyezni, hogy szerencsétlen tűzvész által megkárosult t.-szt.-györgyi ekklézsiánk és ugyancsak odavaló mester afia segélyezésére esperes afia utján a hivekhez intézett felhívásomra 300 frt és 36 kr kegyes adomány folyt be kezeim közé, mely összeget én nevezett ekklézsia és mester részére, a mint jött, a szükség gyors enyhítésére azonnal kiszolgáltattam.

6. A Dávid Ferencz-alapítványról közelebbről nem tettem jelentést, mivel e czimen jelentékenyebb adományok sem tétettek. — Azon 11549 frton feljül, mely összeget 1879-ben a közpénztárba beszállítottam, jelenleg kezemen, illetőleg takarékpénztárban van még 564 frt 38 kr. Ez utóbbi összegben azonban benne van az alap tőkésíteni rendelt kamata is, mely 300 frtot meghalad. És így az alapítványnak kegyes adományok általi gyarapodása három év alatt alig tesz egy pár száz frtot. Nem csekélylem e kis összeget sem, mert tudom, hogy hiveink áldozatkészsége a közelebbi években más irányban is nagy mértékben igénybe volt véve. Mindazáltal legyen szabad remélnem, hogy ez alapítvány iránti érdekeltség sem szűnt meg teljesen. Különösen belső embereinktől annyival inkább elvárom, hogy ez alapítvány érdekében ne szűnjenek meg buzgólkodni s annak gyarapítására másokat is megnyerni, mert a főtanácsújabb intézkedések szerint jelenleg az alapítvány fölhasználható kamataiból 400 frt évenként a szegényebb sorsu belső emberek, ezek özvegyei és árvái segélyezésére fordítatik. Minél nagyobb lesz az alapítvány, e segély is idővel annál több sebet köt be s annál több könnyet töröl le.

7. A legszomorubb kötelességet kell még teljesítenem, midőn halottaink emlékével foglalkozom. A közelebbi főtanács óta a következő egyh. tanácsos és belső ember afiai hunytak el: Dr. Nagy János, előbb lapszerkesztő, később kataszteri pótbiztos; Inczeffi Dénes, derzsi lelkész, Zoltán József, kis-sárosi nyug. lelkész, Dr. Csiki Sámuel birtokos, Szentmártoni Sámuel, ny.-szentmártoni nyug. lelkész, Szentkirályi Ferencz, Rákosi József, Zoltán Gábor birtokosok, Boncza György vargyasi isk. mester, Albert Áron bölöni iskola-mester, Veres György ügyvéd, Szentgyörgyi Mózes szt.-mihályfalvi iskolamester. — Kísérje emléküket fájó részvétünk.

Ez év halottai között külön jegyzem fel jun. 3-án elhunyt Kelemen Benő nagy jóltevőnket, kinek drága emlékét nem e sorok fogják megőrizni, mert azt ő maga sokkal inkább megörökítette egyhá-

zunkban különböző célokra tett több mint 20,000 frtra menő nemes adományaival és alapítványaival, minthogy az valaha elmosulhatna a mi és késő utódaink szívében. Kinek vendégszerető házánál életében is többször volt alkalmam személye iránti igaz tiszteletemet nyilvánítani, nekem jutott a fájdalommal szerencse koporsójánál is az utolsó Istenhozzádot elrebegni. — Mit mondhatnék most is egyebet, mint a mit akkor mondtam, hogy ez idő szerint egyházunk jóltevőinek különben díszes sorában senki az ő koszoruját fejére nem teheti. Emléke bizonyára áldott lesz közöttünk, míg unitárius szív dobog e magyar hazában. Oh legyen is áldott — ezerszer áldott s fényénél gyúljanak újabb meg újabb szövétnekek egyházunk és iskolánk áldozati oltárain végetlen időkig!

Vallásközönségünk egyházi és iskolai más ügyeiről az E. K. Tanács évi jelentéséből nyereud értesülést a mlgs. és főt. Zsinati Főtanács. Én azon óhajttással zárom be az enyimet, hogy Istennek szent áldása legyen ez évi zsinati gyűlésünkön is.

Kolozsvárt, 1883. augusztus 21.

Ferencz József,
unitárius püspök.

2. Közigazgatási, tanügyi és pénzügyi jelentés.

Megnyugvással kezdheti az E. K. Tanács ez évi jelentését annak nyilvánításával, hogy vallásközönségünk kebelében a vallásos erkölcsi élet nincs hanyatlóban. Az E. K. Tanács meg volt kímélve attól, hogy egymásközt, vagy eklézsiákkal perlekedő belső emberek ügyeiben komolyabb intézkedéseket legyen kénytelen tenni; az esperesi, valamint az Aranyos-Torda körben tartott püspöki vizsgálatokról szerkesztett jegyzőkönyvek e tekintetken megnyugtató viszonyokat jeleznek.

Korunk egyik tévedése, a vadházasságok tagadhatlanul vallásközönségünk kebelében is léteznek; a népnél kétségkívül alkalmul szolgálnak erre a katonáskodási viszonyok. E. K. Tanácsunk még nem tartotta időszerűnek ez ügyben kezdeményezőleg fellépni; tudomásul vette azt, hogy az esperesi vizsgálatok alkalmával esperes afiai a helyszinén intó és dorgáló figyelmeztetésekkel iparkodtak törvényes házasesetre terelni az illetőket, sőt hallgatólág tudomásul vette a Maroskőri közgyűlés 31—1883. számú azon határozatát, melyszerint pap afiai a vadházasságban élőköt kötelesek az esperesekhez bejelenteni, ez pedig az ily feleket a polgári közigazgatás utján szorítsa törvényes házassági viszonyokra. Örömmel veendi az E. K. Tanács, ha az alólól megindított e kezdeményezésnek ohajtott sikere fog lenni.

Az egyházunkhoz való vallásos ragaszkodás kifejezése az az 1097 frt 38 kr. melyet Udvarhely-, Maros-, Keresztur-, Sepső-Miklós-vár és Felső-Fejér köreinkben, honnan ez ügyben jelentések érkeztek fel, egyes hiveink s ott polgári községek ajándékoztak eklézsiáinknak, némely meghatározott érték nélküli tárgyak s kevés fekvő-ségek mellett.

Ekklezsiáink vagyoni viszonyaira kiváló gondot fordított az E. K. Tanács. Az esperesi vizsgálatok nyomán beérkezett számadások szerint a Küküldő-, meg Kolozs-Doboka-köröket, meg abrudbányai és verespataki ekklezsiáinkat kivéve, hol vizsgálatok nem tartattak, összes, tehát a más 6 körben levő ekklezsiáink 47116 frt 26 kr évi bevételből 8137 frtot és 17 kr gazdálkodtak meg.

A körök pénzvagyona a következő:

Torda-Aranyos kör	68555 frt 25 kr	magtár	723 véka	396 frt 32 kr.
Felsőfejér	741 " — "	" "	156 "	77 " 6 "
Maros	35199 " 43 "	" "	839 "	409 " 7 "
Sepsi-Miklósvár	47762 " 81 "	" "	6898 "	3564 " 42 "
Keresztur	19009 " 81 "	" "	4025 "	223 " 6 "
Udvarhely	9085 " 50 "	" "	4492 "	1722 " 41 "
Együtt	180353 " 80 "	" "	17133 "	6392 " 34 "

Az évi bevételekből csak 6 ekklezsia nem bírta fedezni kiadásait, azonban az ezeknél jelzett feljülköltés alig tesz 60 frtot.

Adósságot csak egy pár ekklezsia csinált építkezések céljából.

Ekklezsiáink pénzvagyónának ezen adatok szerint kétségtelenül feltüntetett gyarapodása örvendetes tény ugyan, azonban sötét háttere a képeknek, hogy a magtárakkal kétszázezeret tevő tőke egyes hiveinket terheli, mint egyenes adósság, még pedig meglehetősen magas kamatláb mellett.

Ezen némileg segitendő, az E. K. Tanács megtiltotta, hogy számadások alkalmával beveendő, de bé nem folyt bevételek a számadások terhére bevetteknek vétessenek; megtiltotta, hogy az esedéksé vált kamatok újabb adósságképpen az adósoknál hagyassanak; minden alkalommal sürgette a kamatok pontos bevételét, sőt utasította ekklezsiánkat, hogy folyó bevételeikből a szükségletek fedezése után meggazdálkodott összegeket kölcsönképpen ne adják ki, hanem takarékpénztárba helyezték. Örömmel jelentheti az E. K. Tanács, hogy ez irányban tett intézkedéseivel és a takarékpénztár utján való pénzkezeléssel ekklezsiáink meg kezdenek barátkozni, jele ennek az, hogy például Torda-Aranyoskörünkben pár ezer értékpapír mellett 7750 frt 35 kr van takarékpénztárban elhelyezve.

Sőt a főtisztelendő Püspök ur közelebről e körben végrehajtott püspöki vizsgálat alkalmával egy jókora pénzvagyonnal rendelkező kisebb ekklezsiánkban ugy intézkedett, hogy a kamatok pontos fizetése mellett az adósok a náluk levő tőke 10%-át törleszszék minden évben s a befizetett tőkék takarékpénztárba helyeztessenek el. Bár e tekintetben nincs határozott törvényünk s az E. K. Tanács nem látta időszerűnek ilyen hozatalát a Főtanácsnál kezdeményezni, a főtisztelendő Püspök ur intézkedését készséggel vette tudomásul, sőt ohajtja, hogy e kezdeményezés utánzásra találjon, mint a mely egyedüli mód arra, hogy ekklezsiánk pénzkezelése biztos legyen, másfelől arra, hogy egyes hiveink nyomasztó adósságaiktól szabaduljanak.

Több köreink, jelesen pedig legutóbb a Kereszturkör fejezte ki azon ohajtást, hogy a kepe ügye általánosan rendeztessék, sőt Felső-

fejérkörünkben e czélra maga a mlgs. E. Főtanács is küldött ki biztalmányt.

Kétségkívül a nyomasztó életviszonyok a kepefizetés terhes voltát igen növelik. Az E. K. Tanács a vizsgálati jegyzőkönyvekből is meggyőződött arról, hogy a kepezés jelen rendszerét terhesnek tekintik hiveink, nem lát azonban ez idő szerint még módot arra, hogy ezen segíteni lehessen. Örömmel látja, habár szorványosan jelentkező azon kezdeményezést, hogy egyes ekklezsiáink kepe megváltási tőkéket kezdettek teremteni. E mozgalom régibb időben megindult Torda-Aranyoskörünkben, hol kövendi ekklezsiánk már is oly tőkét teremtett, melylyel a kepét teljesen megváltotta; ez évben szent-gerliczei, meg h.-szentpáli ekklezsiáinkban történtek kezdeményezések. Az E. K. Tanács ez idő szerint e tekintetben még ajánlatot nem tehet. Melegen ajánlja azonban ez ügyet különösen köri hatóságainknak figyelmébe azzal a megjegyzéssel, hogy a jó móddal kezelt magtárak ez ügyben igen jelentékeny tényezők lehetnek, miként ezt a főtisztelendő Püspök ur által a Maroskörben tartott püspöki vizsgálat alkalmával megindított mozgalom fejlődése is remélni enged.

A nyugdíjintézetünk alapja, pénztárnok Jánosi Gergely afia kimutatása szerint, f. évi augusztus 1-én:

1. Folyópénzben takarékpénztárban 9130 frt 5 kr.

2. Értékpapirokban

5220 „ — „

Együtt 14350 „ 5 „

Bátorító jelenség, de annál szomorubb az, hogy belső ember afiainál 608 frt,

Ekklezsiáinknál 622 —

Együtt 1230 frt hátrálék mutatkozik.

Az E. K. Tanács 164—1883. számú végzésével intézkedett esperes afiaihoz, hogy szigorubb módok alkalmazásával is e hátrálékot a lehető legrövidebb idő alatt felhajtsák, mivel ezt az intézet veszélyeztetése nélkül tovább tűrni nem lehet.

A báró Baldácsi-alapítványt illetőleg tüzetes előterjesztés fog tétetni a méltóságos Egyh. Főtanácsához.

A Superintendentiák küldötteinek közgyűlése, melyre a méltóságos E. Főtanács is legutóbb tartott ülésében küldötteit megválasztatta f. évi január hó 18-án megtartott, abban a főtisztelendő Püspök ur és Hajós János afia mint vallás felekezetünk küldöttei részt vettek.

E gyűlés jelentékeny volt a menyinyiben az alapkezelésének szervezete abban megállítatott. A szervezet a mlgs. E. Főtanács által mult évi ülésében tárgyalt pontozatok alapján történt oly módon, mely az E. Főtanácsnak akkor kifejezett óhajtásaival és ajánlataival teljes ószszhangzásban van.

Az alapítvány ügyeit intéző igazgatóságba Hajós János afia béválasztatott.

Az a felvetett kérdés, hogy az alapítvány javadalmából az egyes tulajdonos egyházkerületek minő módon részesülnek, ez alkalommal nem tárgyalatott. Valamint küldötteink jelentésében a magok részé-

ről, úgy E. K. Tanácsunk is reméli és hiszi, hogy az a Méltóságos E. Főtanácsnak fennebb hivatolt határozatában kifejezett és a küldöttek közgyűlésének tudomására hozott ohajtásához képest fog eldőlni, hogy tudniillik az alapítványi oklevél tartalma és az igazság szerint abban az egyes egyházkerületeknek egyenlő mértékben kell részesülniök.

Az alapítvány terhére később felvett 30,000 forint egészben, a korábban felvett 100,000 frt kölcsön-rész már törlesztve levén, az alapítványt még terhelő kölcsön-részlet és állami illeték néhány év alatt törlesztve lesz, úgy, hogy emberi számítás szerint az alapítvány élvezésének megkezdése 3—4 év alatt meg fog történni.

A pénztári kezelést feltüntető kimutatások szerint az alapítvány pénzkészlete az 1882. év utolsó napján 11,000 frt 51 $\frac{1}{2}$ kr volt.

Vallásközönségünk viszonya a hazai felekezetekkel szemben barátságos, hazai kormányunkkal szemben törvényszerű békés volt.

Angolhoni hitfeleinkkel való viszonyunk a régi szivélyes s ennek fenntartására az E. K. Tanács a maga részéről is készséggel megragad minden alkalmat. Ezért nem mulasztotta el ez évben is május 16-án tartott közgyűlésükhöz üdvözlő levelet intézni, melyet a gyűlés szívesen fogadott; kedvesen vette azt az értesítést, hogy budapesti ekklezsiánk számban és lélekleben gyarapszik, s hogy templom és papilak számára telket kapott. Ez ekklezsiánk számára, valamint Gál Miklós ottan tanuló papjelöltünk számára az eddigi segedelmet a jövő évre is megszavazta.

Legutóbb tartott E. Főtanácsunk alkalmával bejelentette volt E. K. Tanácsunk, miszerint Kovács János afiát elküldötte északamerikai unitárius hitfeleinknek meglátogatására, jelesen az unitárius és más keresztényegyházak nemzeti konferentiájára, mely az 1882. évi sept. 18—22 napjain tartatott Saratoga városában.

Kovács János afiának 6 hónapi távollét után szerencsés hazajövetelével e, vállalatunk szerencsésen befejeztetvén, arról, mint vallásközönségünk történelmében páratlan, következményeiben minden tekintetben kiváló eseményről örömmel teszi meg az E. K. Tanács a maga előterjesztését Kovács János afiának, ki e küldetést fáradhatatlan munkássággal, ügyességgel és buzgósággal végrehajtotta, az E. K. Tanácshoz f. évi augusztus 20-án beadott jelentése nyomán.

Szükséges tájékoztatásul az E. K. Tanács megjegyzeni kívánja, hogy az a gyűlés, melyre Kovács János afiát, mint vallásközönségünk képviselőjét küldötte, mint neve is mutatja, nem kizárólag unitárius gyűlés, hanem a Channing által proclamált unitárius eszmék aegise, és az amerikai unitárius társulat hegemoniója alatt megtartott oly közös gyűlés, a melyen az unitárius egyházakon, gyülekezeteken, egyéneken kívül megjelennek az unitarizmus és más felekezetekből kivált különböző elnevezésű oly vallásos társulatok, gyülekezetek és egyének is, a melyek és a kik az unitárius elvekkal rokonszenveznek, s a mely testületek és közösségek vallásos életének és munkásságának iránya az unitárius eszmék és gondolkodásmódnak irányával találkozik. Alkotásánál fogva a gyűlés programjában ügyek igazítása mel-

lékes, törvényhozásról szó sem lehet; főcélja a gyűlésnek: vallási, vallásbölcseلمي eszmék megbeszélése, kicserélése, személyes érintkezés és felvilágosítás.

Ez utolsó ülés is népes volt.

Kovács János afiát a gyűlésben tisztelendő E. E. Hale bostoni lelkész ur s 1873-ban Budapesten is megfordult nemes barátunk mutatta be a következő szép szavakkal:

„A magyar unitáriusok Consistoriuma követének gyűlésünkön való megjelenése egyenes és szerves összeköttetésbe hoz minket vallásközönségünk martyr-korával. A kereszténység történelmében nincs romanticusabb, meghatóbb jelenség, mint az unitárius hit atyáinak Lengyelországban és Erdélyben feltűnt küzdelme és megpróbáltatása, s nincs tiszteletreméltóbb tanítás, mint a melyet ők adtak a kereszténységnek a szabadság szent törvényéhez való loyális ragaszkodásukban, kiket a hatalom semmi kísértésekkel sem birt eltéríteni a világosság utjáról. Századokkal ezelőtt hegysegeik szép völgyeiben kifejtették a keresztény szabadság nagy problémáit; munkálkodásuk ismeretlen volt Angliában és Amerikában a mi atyáink előtt, a kik más téren azon problémák megfejtésén munkálkodtak; a tizenkettedik évszázban fegyverben voltak a kereszténységért, hogy a kereszténység munkálkodhassék a maga feladatára. Orbán Balázs br. szép megjegyzése szerint, míg Anglia gyarmatokat alapított Amerikában, míg a tudományok újra éledtek Nyugat-Európában, míg Anglia, meg az Újvilág szabad kormányformáit szervezte, Magyarország azalatt harczolt, hogy a törököt leveje Európa nyakáról. — Három századdal egyházuk megalakulása után, az unitáriusok kicserélhetik könyveiket, nézeteiket, egymást üdvözölhetik. Ebből látszik, hogy az igazság, ha igazságot szeretők keresik, mindenütt ugyanazon hangokat adja, nyilatkozzék akár a magyarok szép nyelvén, akár Martineau klasszikus bölcselmében, akár Uj-Ánglia egyszerű dialectussán, a Missisippi partjain.“

Erre a gyűlés határozatilag felkérte Kovács János afiát, hogy Consistoriumunk irányában fejezze ki a gyűlés köszönetét azért a szivességért, hogy irt afiát képviselőül oda küldötte, a maga részéről örömet fejezván ki az ős egyház boldogulásán, mint a melyről a határozat szerint el lehet mondani az apostollal: Tudom a te dolgaidat, a te szolgálatodat, hitedet, türeseedet és eselekedeteidet az utolsókat is, melyek többek az elsőknél, szerencsét kívánunk — így hangzik tovább a határozat — a Consistoriumnak a kolozsvári iskola előmeneteléhez és fejlesztéséhez. Az amerikai unitárius egyházaknak szent öröme lesz, ha ez előmenetelre és fejlesztésre bármi uton közremunkálhatna és ha ezen főiskolával összfűzheti a Channing-, Pristley és Richmond szeretett neveket. A magyar egyháznak multjáért köszönetünket, haladásáért a jövőre reményteljes könyörgésünket nyújtjuk bizonyítékul.

A rokonszenvenek e szép nyilvánulása, e meleg fogadtatás után Kovács János afia mondotta el nagy figyelemmel és érdekeltséggel hallgatott, tetszésnyilvánításokkal megszakított üdvözlő beszédét.

És midőn az amerikai unitárius társulat titkára tisztelendő Grindall Reynolds ur a társulat évi munkálkodásáról jelentést tett, előadta, hogy Kovács János afiának jelenléte arra emlékezteti az amerikai hitrokonokat, hogy a Richmond Anna nagylelkűségéből néhány év óta egy tanári állomás tartatott fenn a kolozsvári iskolában. A nemes adományból azonban 3—4 ezer dollár maradt, mely az unitárius társulat kezelése alá vétetett át. Kifejezte, miszerint remény van arra, hogy ez adomány 10 ezer dollára ki fog egészítettetni, mely mint állandó alap tartós kötelékül szolgálанд az amerikai unitáriusok, s az unitárius egyház legrégibb ága közt.

Midőn pedig csakugyan az unitárius associatio jelentése nyomán előterjesztetett, miszerint a társulat 1874-ben Kolozsvárrt a Channing és Pristley tanári székeket felállította, de a jövedelmek e célra nem folyván be a két tanári szék költségei nem fedeztettek; azonban a társulat reméli, miszerint az egyházak most már gondoskodni fognak, hogy ez alapítvány állandósíttassék: ennek eszközölhetése céljából a gyűlés 12 tagu bizottmányt nevezett ki, hogy a szükséges gyűjtéseket eszközölje.

A gyűlésnek eloszlásával kezdődött Kovács János afiának valódi missiója; az tudniillik, hogy az amerikai unitárius társulattal érintkezzék, s hogy amerikai afiait és azok egyes gyülekezeteit az Unio területén felkeresse.

Miként Kovács János afia jelentésében részletesen elő van adva, s miként korábban is a főtisztelendő püspök urhoz intézett levelében előadta, de kiválólag az amerikai unitárius társulat titkára Grindall Reynolds ur f. évi február 7-ről Kovács János afiának Bostonból történt hazautazása alkalmával kelt s Consistoriumunkhoz intézett levelében írja, Kovács János afia meglátogatta az Unio azon főbb városait, a melyekben unitárius gyülekezetek vannak s alkalomszerű előadásaival, valamint számtalan társas összejövetelk alkalmával érdekes előadásaival és felolvasásaival, melyeket mindenütt tartott, élénk érdekeltséget keltett a mi vallásfelekezetünk történelme, állapota, jelene és jövője iránt. Jelenléte alkalmul szolgált arra, hogy a Richmond-alap az unitárius-társulat által jelzett reményhez képest, 10,000 dollárra kiegészíttessék. Miként ez a tárgysorozat rendén a mlgs. Főtisztelendő Főtanács elébe fog terjesztetni.

Kovács János az E. K. Tanácstól nyert utasításhoz képest maga a pénzgyűjtés céljából felolvasásokat nem tartott, azonban az egyes gyülekezetekben történt megjelenései és felolvasásai alkalmával gyűjtések rendeztettek; e gyűjtéseknek oly szép eredménye volt, hogy, miként Grindall Reynolds ur írja, már február 7. napjáig néhány ezer dollár gyűlt be az egyesülethez a Channing tanári állomás megalapítására.

E vállalat bevégeztével teljes nyugodtsággal számol el az E. K. Tanács azon hitben levén, hogy Kovács János afiának mint küldötünknek amerikai afiainál történt látogatása, a mellett, hogy alkalmul szolgált az unitárius társulat azon reménye valóstításához, hogy a Richmond-alap kiegészíttetett, a mellett, hogy amerikai atyánkfiai

megkezdették a Channing tanári állomás állandósítására szükséges pénzalapot megteremteni, ez anyagi előnyök mellett erkölcsi nagy hatása van e küldetésnek abban, hogy amerikai afiaival, kik közvetve is a szives jóindulatnak oly sok tanubizonyságát adták, közvetlen érintkezésbe jöttünk, hogy megismervén multunkat és jelenünket, vallásos rokonérmelműnkre méltóknak tartanak, minek tanubizonysága az, hogy nemcsak az unitárius nevü, hanem más gyülekezetek is készséggel iparkodtak a társulat kezdeményezéseihez járulni, sőt miként Kovács János afia jelentésében jelezte, a szabadvalási társulat és annak ez idő szerinti kiváló vezérferfia Savage ur is készséggel ajánlkozott az alaphoz adományok gyűjtésével járulni.

Másfelől meg van győződve E. K. Tanácsunk arról, hogy vallásközönségünknek, szervezetünknek, viszonyainknak Kovács János afia által történt megismertetése kedves szolgálat volt amerikai atyánkfiai előtt is.

Nagy örömmükre szolgálna, hogy rendszeres, összpontosított szervezetünk megismerése, némi hatással lenne amerikai hitrokonainknál az individualismus értékesítésére törekvés által az egységnek soraikban tagadhatatlanul mutatkozó lazulása megszüntetésére, hogy mindazok, kik Channing és Parker elveit vallják és hiszik, külsőleg is csatlakozzanak ez elveket képviselő amerikai unitárius társulat zászlója alá.

E. K. Tanácsunk Kovács János afiának valamint hazaérkezésekor, úgy jelentésének beadásakor, kifejezte egész vallásközönségünknek méltányoló elismerését és köszönetét azért, hogy e nagy, testi és lelki küzdelemmel, feláldozással párosult küldetésben nagy buzgalommal, odaadással, egyszersmind nagy ügyességgel eljárta, s gondoskodott, hogy azon erkölcsi jutalom és elégtétel mellett, melyet a megbízatásnak hűségesen történt teljesítése keblének nyújthat, eléggé nem méltányolható fáradozása viszonyainkhoz mérten a lehetőleg anyagiilag is megjutalmaztassék.

Tanintézetainkről való jelentésünk tüzetes tárgya a Mlgs. Főtanács tanácskozásának; öröndetes jelenség mellett szomorító körülmény, hogy népiskoláinkban a tanuló gyermekek száma folytonosan apad. Sajnálattal látta az E. K. Tanács, hogy statistikai adatok nyomán kimutatták, miszerént vallásközönségünknel az írni és olvasni tudók száma aránylag nagyon csekély, s ha hitfeleink gyermekeiket még tovább is ily módon vonják el az iskolától, féltő, hogy a megalázó tény még igazabb lesz, melegen ajánlja tehát E. K. Tanácsunk ez ügyet a Mlgs E. Főtanács becesse figyelmébe és gondozásába, ajánlja körüli hatóságainknak s mindenek felett pap afiainak, legyének ez ügynek hivatalokhoz mérten apostolai, intsék és dorgálják hűveiket, buzgolkodjanak a tanítás ügyében annyival inkább, mert közoktatási kormányunk 15,027—1882. számú leiratával nemcsak a tankötelesek nyilvántartásáért, hanem az iskola-mulasztásokért, az iskola ügyének haladásáért is irt afiait teszi felelősekké.

A lefolyt évben több felekezeti iskolánk változott át községivé vagy államivá, melyenek a toroczkói, várfalvi, csegezi, kis-solymosi, firtos-váralyai; egy párnak úgye most van e czélből tárgyalás alatt.

Az E. K. Tanács nem keresi az alkalmakat ily átváltoztatásokra, hanem ekklézsiáink anyagi viszonya által indokolt kiegészítő eszköznek tekinti, azonban azt megkívánja, hogy a hol ekklézsiáink az ily iskolával viszonyban maradnak, a viszony szerződésileg szabályoztasék az ekklézsia és a község vagy állam között, arra törekedvén az E. K. Tanács, hogy a községi, meg állami iskolák tanítói egyszersmind a kántori teendőket is teljesítsék.

Felsőbb iskoláink ügyét a középiskolai oktatásról hozott és rövid időn életbe léptetendő országos törvény tagadhatatlanul érdekelni fogja; azonban mivel a törvény életbeléptetésének első éve ugy szólva a tájékozás éve, s mert a közoktatási kormány a közvetlen vezetése alatt álló gymnasiumok tantervét csak az utóbbi napokban közlötte E. K. Tanácsunkkal s a tárgysorozatban álló ez ügyre vonatkozó ministeri leirat hasonlóan csak a napokban érkezett meg, az E. K. Tanács a beállandó tanévre gymnasiumaink tantervének változtatását nem fogja ajánlatba hozni, hanem ez adatokat, különösen a főtisztelendő Püspök ur által beadott terjedelmes tanulmányt a viszonyok szerint leendő későbbi tárgyalásra kellett fenntartani. Ezért kér az E. K. Tanács ez ügyben a lehető legszabadabb kezét.

Megnyugtatósul kifejjezi azon meggyőződését, miszerint bár a gymnasium sarkalatos tantárgyaiból, melynek a classicus nyelvek, az anyanyelv, számtan és történelem, a ministeri tanterv szerint hetenként 45 órával több van, mint a mi tantervünkben, ellenben a realis irányu tantárgyakban, meg a német nyelvben a mi tantervünkben 16 órával van több, s egészben véve a mi tantervünkben csak heti 8 órával van kevesebb, mint a ministeri tantervben, meg van győződve, hogy a középiskolai oktatásról szóló törvényhez való alkalmazkodás — a tanító erők kérdésén kívül — nem lesz nehéz.

Azt a kellemetlen kötelességét, melyre a mlgs. E. Főtanács ismételt határozatai utalták az E. K. Tanácsot, hogy azon conferens fiait, kik kötelezett tőkék után kamatot nem fizettek, béperelje, ez évben teljesítette az E. K. Tanács; a lehető kimérettel óhajtván eljárni, törvényes lépéseket csak azok ellen tett, a kik ismételt felhívásra sem akarták az ügyet békés uton intézni el. Örömmel jelentheti azonban, hogy a béperesítettekkel vagy perközben történt békesség vagy törvényen kívül az E. K. Tanácshoz tett folyamodás útján az ügy eddig mind elintéztetett; s mennyiben vallásközönségünk érdeke és a méltányos igazság megengedte ily hitfeleinkkel szembe engedékenyek voltunk.

A mlgs. E. Főtanács azt a határozatát, hogy kolozsvári iskolánk épületét újabb építkezéssel gyarapítsuk, nem hajthattuk végre, mivel részletesebb vizsgálat után ugy találtuk, hogy a földszinti épületnek, melyre emeletek rakását czéloztuk e végre nincs kellő erős alapja. Újabb combinatiot kell keresnünk, s jelen viszonyokkal megelégednünk, habár unitárius vallásu tanulóinkat is csak ugy tudjuk elhelyezni, hogy a lakszobákat kaszármái módon rakjuk bé ágyakkal.

De eleget tehetett az E. K. Tanács a mlgs. Főtanács azon felhatalmazásának, hogy vallásközönségünk értékpapiroknak, vagy pénz-

intézetekben, tehát lengő módon elhelyezett összes pénzvagyonából egy részt fekvő birtokba helyezzen el. E célból megvásárolta Kolozsvárt a belmagyar-utczában iskolánk épületével éppen szembe levő Biasini-féle emeletes házat és telket 30,000 forinton.

E ház és telek megvásárlását indokoltnak látta E. K. Tanácsunk egyfelől azért, mert emberi számítás s azon viszonyok szerint miként annak némely részeit már bérbe adtuk s még ki nem adott részeit kiadni reméljük, a vételár 5%-át mint tiszta jövedelmet megadja, a mi már nyereség, he tekintetbe vesszük azt, hogy a pénztári kamatokról hozott országos törvény értelmében, a pénzintézetek a kamatlábot kénytelenek lesznek leszállítani, s nagyobb összegeknél tényleg le is szállították, mi is például a Richmond-alapot csak 4% mellett tudtuk elhelyezni.

Indokul szolgált e vásárra az, hogy ez ujonszervezett telkünk szomszédságában levő szegletházunk és telkünk, melynek sorsa korábban a mlgs. Főtanácsban is élénk vita tárgya volt, e házzal és telekkel kapcsolatba hozva értékben sokat nyer, végül az, hogy ha már most is be állott és még bizonyosan beállandó szükségek iskolai helyiségünk fejlesztését elodázhatatlanná teszik, s ha pénzvizonyaink megengedik s a jövő kor kénytelen lesz az iskolánk mellett levő házat és telket iskolánk testéhez csatolni; helyiségi viszonyok által nem lesz gátolva.

Megvásároltuk B. Bornemisza Pál urtól a Lukácsfalvi, Gardánfalvi, felső-beregszói más határokon levő együtt 2500 holdat tevő birtokot 80,000 forinton. Hosszas tanácskozás után határozta el magát E. K. Tanácsunk e vásár megtételére. Indokul első sorban a pénzvizonyok voltak határozók: tanácsosnak tartottuk, hogy lengő módon elhelyezett s 5%-ot alig jövedelmező tőkénk egy része realis módon legyen elhelyezve; tanácsosnak tartottuk, hogy azon nyereséget, melyet értékpapiraink azok mostani magas ára mellett nyújtanak, de a mely nyereség mégis csak ideális és eshetőségektől s az értékpapírok árának ingadozásától függ, legalább részben ugyszólva megfogjuk, realizáljuk, különben is a jóság mostani 4400 forint hasznobére az 5%-ot akkor is megadja, ha az állami illetékekkel és a vásárral járó egyéb költségekkel a jóság 85 ezer forintunkba fog kerülni.

Ezenkívül a haszonbérnek nem tárgya, tehát használatunkban marad: a) A lukácsfalvi határon a község közelében levő 110 hold kiváló szép tölgyerdő, b) a berekszói határon nem ugyan kedvező helyen és alakban levő 1000 holdnyi gyenge erdő, végül a gardánfalvi határon levő kis terjedelmű növény-félben, jó helyen levő erdők, melyek összesen jókora tőkét képviselnek, s melyek közül első sorban a lukácsfalvi szép erdőt esetleg annak talaját is előnyösen lehet értékesíteni.

A pénzvizonyainkat egészben feltüntető költségvetés a mlgs. E. Főtanács előtt áll.

Számos közigazgatási, tan- és pénzügyi elintézett tárgyak közül jelentékenyebbek a következők:

1. A pesti ekklezsiának tekintetbe véve távolságát, tagjainak

magas értelmiségét, s azért, hogy a vallásközönségünkkel való szoros együvértartozása élénken tartassék, a Zsinati Főtanács megadta azt a jogot, melyet kolozsvári meg tordai ekklezsiáink régóta élveznek, hogy Zsinati és E. Főtanácsi üléseinkre két követet küldhessen.

2. A Baldácsi-alapítvány ügyében a tulajdonos egyházkerületek küldötteinek f. évi jan. 18. napján tartott üléséről szerkesztett jegyzőkönyvet annyival örömeztobb vette tudomásul, mert az alapítvány kezelésének szervezete megfelel Egyh. Főtanácsunknak e tekintetben kifejezett óhajtásaival.

3. Az államszegélyből az összes belső emberek és ekklezsiák az által segítettettek, hogy tőketartozásaik abból fedeztettek, néhány-nak tartozása törlesztetett, többen egyenes segedelemben részesültek.

4. A Dávid Ferencz 600 frt, kamatából 192 forint 61 kr. a tőkéhez csatoltatott, 100 frt irodalmi czélra fordítottatott, melylyel Főt Ferencz József kitünő szertart. könyve jutalmaztatott; 400 forinttal 21 belső-emberi özvegy és árva s szerényebb javadalmozott belsőember nyert segedelmet, az utóbbiak közt 4 szorgalmas jó népiskolai tanító.

5. A Zsuki-alapban két ürességben levő helyre két özvegyet vett fel a Főtanács.

6. A belső emberek nyugdíjintézetének szabályzata végleges megállítást és szervezetet nyert. Ez intézkedés által a korábbi alapszabály, mely szerént a nyugdíjazás bizonyos évek elteltével kezdőd-nék, hatályon kívül tetetett. Az alapszabály életbeléptetését illetve a nyugdíj tényleges megindítását a Képv. Tanácsra bizta a Főtanács. Nagy örömeinkre szolgálna, ha a papi hivatal emelésére hivatott ez intézmény, minél előbb teremni kezdené óhajtva várt áldásos gyümölcsseit.

7. Váralyán új kántortanítói állomás szervezetetett.

8. A Richmond Anna-féle tanári állomás megörökítésére szükséges összeget a néhai alapító nemes utódai adományozván és ez összeg közpénztárunkba beszolgáltattván, e tanári állomás állandósítottatott.

9. Népiskoláinkról szóló jelentésekből sajnálattal győződött meg az E. Főtanács, hogy az isk. népessége folytonosan apad, megtette azért intézkedéseit az iránt, hogy a gyermekes szülők tanköteles gyermekeiket iskolába járassák.

10. Eléterjesztetvén a vallás és közoktatási ministeriumnak a a középiskolákról szóló törvény életbeléptetésére vonatkozó 26147—1883. szám alatt kelt leirata, az Egyh. Főtanács a nagyméltóságú vallás- és közoktatási ministerhez intézett feliratában kijelentette, miszerint készséggel kíván közremunkálni az országos törvény életbeléptetésére, s ha netalán hiányok fognának mutatkozni, az a pénz-erő hiányának, mintsem az akaratának tulajdonítandó.

Felhatalmazta az E. K. Tanácsot, hogy a jelzett leiratban kért adatokat küldje meg s a még ezután e tárgyban szükséges teendőket tegye meg.

Ázon az okon, mert a törvény életbeléptetésének első éve inkább a megfigyelés éve; a gymnasiumokban gyakorlatban levő tan-

terven a jelen tanévre nem változtat, megbizván az E. K. Tanácsot, hogy a szükségeseknek tapasztalando változtatásokra nézve ajánlatokat tegyen a legközelebbiről tartandó E. Főtanácsnak.

A felterjesztett jelentésekből és értesítőből megnyugvással győződött meg az E. Főtanács, hogy ez iskoláinkban a tanítás és tanulás és az erkölcsi viszonyok teljesen megnyugtató jó állapotban vannak.

11. Okleveles tanár Varga Dénes tordai középiskolánk mellett való állomáson véglegesített.

12. A különböző számadások, melyeket az E. K. Tanács a számvevőséggel megvizsgáltatott és maga is megvizsgált, a pénztári vizsgálatokkal egyetemben felterjesztetvén, azok feljülvizsgáltattak és helyeseknek találtattak s az illetőknek a felmentvények kiadása meghatározottatott.

13. Az 1884. évre szóló költségvetés megállítottatott.

1. s.

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

LXIX.

A sinfalvi templom elfoglalásához.

Alább irtak tanubizonyságot teszünk arról, hogy ezen fojo 1773-dik esztendőben Aprilisnek 18-ik napján, Nemes Aranyosszéki Singfalvi Nemes Vitézlő Sámuel István és Ketskes István eö kegyelmek Nemes Aranyosszéki Singfalvi Unitaria Ecclesia actu fungens Egyházfiai ab officiis suis, magok és több Ecclesia Tagjainak nevekben és képekben küldének kezünkbe egy irott Instructiot avégre, hogy azzal procedalnánk, mely is eszerint vala irva.

I n s t r u c t i o.

Nemes Vitézlő Samuel István és Kecskés István ö Kegyelmek Nemes Aranyos Széki Sinfalvi Unitaria Ecclesia actu Fungens Egyházfiai ab Officio Suo, maga és több azon Ecclesia Tagjainak Nevekben és Képekben; Nags. Mlgs. L. B. Magyar Csesztvei Idősb Miske Imreh urat; Nemes Aranyos Széknek Fő Király Biráját, es Tektes Ntes Károlvári Dindár Dávid Urat, azon Nemes Széknek Substitutus Vice Király biráját, és Nagtok által mind azon Nemes Székben actu Commoralo Pater Missionariusokat, és több azon Székben lakozo Catholicusokat, mü általunk szokott Salariumunknak letétele mellett, modo Legitimo admonéaltatja, Super eo: Jol tudják Nagtok Kegltek, hogy midőn in Anno proxime praeterito 1772. Die 30-ma Mensis 9bris a Sinfalvi Unitarium Templomot armata militari manu először el vevén, Successive nimis et terroribus interpositis, az ott valo Papot, és az Halgatok közül is némellyeket arra inducálták, hogy akaratyok ellen is olyan Cessiot adgyanak, mind a Templom mind penig a Parochia, és annak appertinentiai iránt, mintha önként engedték volna oda, ámbátor azon violenter extorquealt Cessionalis adoknak azon Cessiora tellyes hatalmok nem volt; akkor is declarálták azon személyek magokat, hogy ha a mint Nagtok Kegltek obtendáltak Felséges Aszszonyunk ö Felsége positive porontsolta; es azon Poroncsokat az Eccla Tagjaival közöltetik, azonnal mind a Templomot, mind penig a Parochiát appertinentiaijival egybe önként a Catholicusoknak cedálni készek lésznek. De Nagtok Kegltek semmit nem producáltanak, hanem kezekben tartott, és senkinek nem mutatott holmi Papirosbol olvastattak pro libitu a mint tetzett, mellyet az Eccla és annak Tagjai elhinni nem tartoztak, nevedekvén Scrupulusok abbol is, hogy ha ad Sinceram Expositionem költ Királyi Decretum jött volna azon Materiaban, nem kívánták volna Nagtok Kegltek titkolni, hanem az Ecclesia Tagjainak per Extensum meg

mutatni ügyekeztek volna; nevelte az Exponenseknek kételkedéseket az is, hogy de Cessione ejusdem Templi et Parochiae semmi Intimatumok, sem ő Felségétől sem pedig a Migs Királyi Guberniumbol nem jött; de a mi nagyobb emlékeztek az Exponensek arról is hogy ez előtt Cir 20 Esztendőkkel minemű Kegyelmes Decretuma jött volt ő Felségének az ilyen színű dologban, hogy tudni illik senki erőszakoson Templomokat és Parochiákat el ne végyen, hanem ha kik affélékhez praetensiot formálnak, procedályanak a Nemes Hazátol praescribáltatott uton; ide járult az is, hogy ez előtt nem sok Esztendőkkel méltoztatott ő Felsége Kegyelmesen a Catholicusoknak Nemes Aranyos Székben Három Templomoknak és Parochiáknak valo Fundusokat excindáltatni, nevezetesen Várfalván, Harasztoson, és Bágyonban, és ezekszerént nem hitethették el az Exponensek magokkal, hogy ha ő Felsége a dolognak valósága szerént sincere informáltatott volna azt poroncsolta volna, hogy a légyen a mi megesett. Interim az Exponensek mégis semmi violentiat nem cselekedtek, sem a Nagtok Keglték erőszakoskodását, hasonló erőszakkal nem recundáltak, ámbátor a Törvény azt meg engedte volna.

Mindazáltal minthogy most nem régiben érkezett Gubernialis Gratiosa Commissiobol, s más Circulusból ugy értették az Exponensek, hogy valósággal ő Felsége porontsolta legyen azon Templomnak a Catholicusok számára valo elfoglalását, tétet, fejet hajtanak, és annak igenis engedelmeskedni készek, ámbátor magát a Felséges Királyi Decretumot nem látták; Tessék azért Nagtoknak Kegltéknek minden Brachium nélkül inermiter elfoglalni, mert senki Nagtok Keglték eleiben nem áll, és nem is impediálja; e végre tessék Nagtoknak és Kegltéknek az Exponensekre már be szállott Militiát magok szokott Quártélyokra visszarendeltetni, és az ő Felsége Vivum Aerariumát afféle onussal nem terhelni s rontani; mellyről mostan et in futurum protestaltatnak is. De azonban azt jelentik, és Solemni cum protestatione reserválják az Exponensek magoknak, hogy a Principe male informato ad Eundem melius informandum recurrere, et apud Clementiae Regiae Tronum humilimas preces deponere ne sit Serum; annyival is inkább reserválnak magoknak mindenféle orvosoltatására ezen Materiában lött Sérelmeknek tellyes és Törvényes Facultast, mivel bizonyos dolog az, hogy a mostani Parochialis Fundosok Ujjak, azt az Exponensek magok építették, sőt Privátusoknak Vérségek, és Jussok vagyon hozzá, a kiknek jussokat ezen el foglalás nem inpediálhatya; Az Appertinentiakis recensebb Acquisitiokbol s pia Fundatiokból állanak, a mellyekhez azon Conferenseknek s Successoraiknak Jussokat az Exponensek nem erőtelenítettetik, a régi Parochialis Fundosok pedig másutt, és in Specie az el foglalt Templom mellett voltak; mellyeket már Nagtok, Keglték el is foglaltak a Templommal együtt. Melly szerint ezen Cessio mint hogy nem Spontonea, tsak addig értessék maradandónak, mig a Királyi Felség előtt akármikor és akár holott az Exponensek magok ebbéli szenvedéseket s oppressiojokat minden lehető uton és módon orvosoltatni exoperálhatyák; magok jussokat is, mint magok

örökségekhez fenn tartják. Denique mostan is, mint ennek előtte gyakran sollicitáltak, kéri, és cum Solemni protestatione azt kívánják, hogy az ő Felsége Decretumát, és az aránt jött szentesges Tetzését méltóztassék Nagtók Kegltek az Exponensekkel Communicálni, hogy tudhassák mihez tartsák magokat. Et iterum coram Deo, et Hominibus Solemniter protestatur.

Mi is ezen kötelességünk szerint a fen irt napon holnapban és esztendőben Ns Aranyos Székbe Alsó Sz. Mihályfalvára el mentünk az hol is Mlgos Liber Báro idősb Magyar Csesztvei Miske Imre Urat eő Ngát Nes Aranyos Szék Fő Királybiráját szeméjlesen tanáltuk maga Nes Udvar házaban, az hol is az előnkben adatott Instructiot el akarván olvasni, de az irt Mlgos Miske Imre ur eő Nga nem engedte, hanem az Instructiot kezünkből ki kéré, mondván hogy ne olvassuk, mert eő Nga maga is tud olvasni, mi akkor az Instructiot az eő Nga kívánságára által adtuk, de primum et ante omnia annak egészsz értelmít eő Ngnak meg magyaráztuk, melyre eő Nga azt mondá, azt én látom, hogy Instructio, én erre Kegyelmeteknek semmit sem felelek, többször vissza sem adom, hanem magamnál el tartom megmutatom ott, a hol illik, mivel még én nállam több is vagyom efféle, de tsudálkozom azon, hogy is mer Kegyelmetek effélekkel én hozzám jőni, nem tudják Kegyelmetek, hogy ezen paransolat Felséges Császáruk eő Felsége Decretuma mellett vagyom, áát ha Kégyelmeteket Arestumba fogom küldeni. Mi akkor magunkat Excusaltuk, hogy mi Publicus Emberek levén ab offo kényszerítvén arra, hogy azon Instructioval procedaljunk, és azért arestomot szenvedni méltók nem vagyunk, ekkor eő Nga ezt mondá, ha Kigyelmetek per modum Instantiae requiralt volna, arra talán resolváltam volna, mert én is szánom a szegénységet, de már késő, mert kiment az parantsolat, hogy az éjszaka még két Compania Militia ruccoljon reájok, sőt hatalmamban vagyom az is, hogy ha még kívántatnék, három egészsz Regimentet is reájok szállíthatok, mert tudom ki mestersége, azé az Hutzfut Pápaié, Gothardé, Csipkesé, Balog Márton, és Gal Tamásé, de megtanitom őket, minel hamarab Militiat küldök reájok s házokra. Tartván előre attól, hogy a mint más Regiusoktól el vette, töllünk is el vette az Instructiot, párban meg hadtuk magunknak és Processusunkban tovább nem mehetvén a nálunk maradt Instructioból irtuk ezen relationkat.

Mely dolog és processus általunk eszszerint menvén végbe, irtuk meg miis mind ezeket fide nostra mediante, tulajdon Subscriptionkal és szokott petsétünkkel megerősítve. Datum Ao Die Mense Locoque ut in prae missis.

Thót János

Barátosi Bedő Josef

(P.H.)

Nemes Torda Vármege ord.
Vice szolgabirája s Aranyosszék-
nek hütös Assessora.

(P.H.)

Nemes Torda Vármege edjik hit-
tes szolgabirája és egyszersmind
hites Assessora.

Az elvett Joknak Aestimatioja.

1. A Templom Cintermivel Flor. 600. 2. Harang Haranglabostól együtt 120. 3. Pap Mester Jozágai az akkori Epületekkel együtt

*

300. 4. Három Sellér Hazak a' benn valo Jóságokkal 100. Melly három Sellér házaknak Esztendei Taxája külön külön volt két két Forint, és így 18 Esztendőktől fogva térszen 78. 5. Az ur Asztalához meg kívántato Ládában tartott készületek 70. 6. Az Ecclesia Fundussairol valo Levelek a Ládával együtt. 7. Mind a két Fordulon lévő 22 szánto földeknek a' mostani szük időre s' a' helynek szük-ségére nézve itt a mü helyünken tsak közészerü Aestimuma 500. 8. Egy Darab szölö a' Singfalvi szölö Hegyben 100. 9. Egy Darab Rét a' Singfalvi Határon 200. 10. Egy Darab Rét ismét a' Poljáni Réten 400. 11. Egy Darab Porond Berek 40. 12. Más ismét Karot s' veszsztöt termö Tökés Berek 60. 13. A Singfalvi Határon lévő Erdök három darabból állók 150. 14. A Rakosi Határon a' Takaro nevezetü Heljen egy darab Erdö az occupatiokori állapottyában volt 50 nagy hagyogatott vastag fakkal s' gátra valo nött fiatalokkal együtt 160. 15. Ugyan tsak a' Rákosi határon a' Tomeljekin egy darab Erdö akkori állapottyában 100. Mindössze = 2978.

Mely fenn meg nevezett mind a Romano Catholica, mind pedig az Unitaria Religioni mostan actu lévő Szemellyeknek számlalasa, nem különben a nevezett R. Catholica Eccla által el vett akkori Unitaria Religion lévő Templomnak s ahoz tartozando külső es belső mobile es immobile jóságoknak és joknak a mostani Unitaria Eccla által Fenneb lett Aestiniuma mi előttünk hogy e szerent ment legyen végben arról müs adgyuk usualis Petszetünkkel meg erősített tulajdon kezünk irását.

Datum Singfalva 20 January 1791.

(P.H.) Biro Sándor mk. (P.H.) Csipkés György mk.
(P.H.) Ns Aranyos Szeknek hütös Assora. (P.H.) Nms Ars széknek Assora.

En Nms Aranyos szeki F. Sinfalvi hites Biró Hajdu János adom tudtára mindeneknek a kiknek illik, mostaniaknak és jövendőbelieknek, quod in hoc Ao 1773 die 14-ta Mar, engemet hivata a Mlgs Dindár Dávid Királybiró Ur, nékem parantsolá, hogy menyek el a Sinfalvi Unitaria Eccla Pappához és Mesteréhez az Ur szavával, és a Missionarius P Bernáld Mihály Atyasága Parantsolattyával, hogy a jövő közzelebb esendő szombaton ki költezzenek a Parochialis házból. En a parantsolatra el mentem a szerent meg mondtam, és ő Kmek azt felelik, értjük halljuk, de ma Vasárnap vagyon.

Melly dolog és admonitio e szerint ment légyen végben irtam meg énis Futuro pro legitimo Fide mea mediante, szokott pets-temmel és subscriptionnal meg erősítvén. Dat Ao die ut supra Not. Correcta per Me

Hajdu János Hütös
Biró. Manu authorata.

Subscribens Memoriae Commendo tenore Praesentem Significans quibus ex pedit Quod in Ao Praesenti 1773. Die 19-ta Mensis Marty Mlgos Szeplaki PetriChévit Horváth Boldisár Ur ezen Nes Nagy Erdelly országában lévő Unitaria ekklának Fő Curratora küldé kezembe két irot Instructiot hogy Nes Aranyos Székben az egyiket Mlgos L. Baro M. Csesztvei Miske Imreh Ur eö Nga előtt mint Nes Aranyos

Szeknek Fő Kiráj Birája előtt, masikat Tkts Károly vári Dindár Dávid Ur előtt mint az irt Széknek Vice Kiráj Birója előtt olvasnám meg s' azoknak Continentái szerint procedálnék, mely Instructioknak Continentiajak is volt, hogy eö Nga exhibeálná az eö Felsége Decretumát az Felső Sinfalvi Unitáriusok Parochialis fundusok és Házok iránt s' önként által adják; eö Nga maga kezéhez vévén mind a két Instructiot azt mondá hogy Communicálja Titt V. Kiráj Biró Urral s' mind a két Instructio kezenél maradot eö Ngának. Mely Processus hogy én általam a megirt mód szerint lött legyen Fide mediante arrol adom ezen tulajdon kezem irasa és Petsétem alatt költ Relatoriát futuro pro Testimonio Sig. Thordae Ao Die Mense Sup.

(P. H.)

Kertsey Batsó Mihály mk.
Nes Aranyos Szeknek hütös Assesora.

B. G.

LXX.

A Péchy Simonért kezességet vállalók revelsalis a 1638. nov. 11.

Hogy az mint az elmúlt ezerhatszáz harminczöt esztendőbeli generalis gyűlésben megnyitván és confirmálván ez nemes ország, ennekelőtte az zsidozó tévelygésben élő embereknek az négy recepta religiok közül, akármelyikre való megtérésről lött végezését és articulussit, azon elébbi végezések szerint, akkor is utólban bizonyos napot és határt is ugymint azon 1635 esztendőben leendő, immár pedig elmúlt karácson napját, rendelte és végezte volt megtérésekre való határnak, hogy valakik a zsidozó tévelygést tartó emberek közül akkorra és addig a négy recepta religiok közül valamelyikre az zsidózásból meg nem térnének evocaltatván az fiscalis director által, azután aznap avagy terminus után következő első gyűlésre fejeket jószágokat, és minden ingó- és ingatlan marhájakat, jövokat elvesztenék érette, de nem gondolván azzal nagy sokan, abban az tévelygésben való emberek közül nemcsak az elvégeztetett karácson napjára, hanem azután is meg nem tértenek az recepta religiok közül egyikre is hanem azon zsidozó tévelygésben vakmerőképpen megátalkodtanak, kiknek evocáltatásokat hómi egyéb súlyos dolgok, gondok megakadályozván, elébb nem evocáltathattanak, hanem ez jelenvaló ezerhatszáz harmincznyólc esztendőbeli generalis gyűlésre Fehérvárra, az mely gyűlésről is az nemes ország halasztotta volt egyéb terhes dolgok miatt azok causainak meglátatását az unitaria religion kívül az más három recepta religiokon ur és fő fő rendek közül mind az három Natioból azon gelineralis gyűlésből az nemes országtól az unitaria religton levők között annakelőtte indúztatott egyenetlenségeknek eligazítására válagatott személyek eleiben Dézsre, az akkor jövendő juliusnak első napjára, az hová és a mikorra is certificatusok levén azon zsidozó emberek törvényre, ott az egész válogatott úr és fő fő rendektől, s a tábla biráitól az ország végezése ellen cselekedett vakmerő engedetlenségekért, és recepta religiokra való meg nem térésekért, fejek, jószágok és részek szerint való min-

den ingó és ingatlan javoknak elveszésén convincáltattak és condemnaltattanak, kik között szenterzsébethi ngs Péchi Simon is azon vakmerőségben tanáltván és az órszágtól praefigáltatott terminus recepta religiora egyikre is az sidoszó tévelygésből megnem térvén, citáltatott, és azon sententiában eset vólt, kiért őtet az mi kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága az ő ellene pronunciatott, és kiadatott sententia szerént maga személyében is fogság és tartoztatás alá tétetvén, jószágát, javát is expediáltván és elfoglaltván, azótától fogva azonban vólt dólga. Mostan pedig az mi megmondott kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagysága becsületes tanácsi úr, és egyébrendeken való fő híveink és nekünk is ő érette való aláztos törekedésünkre, könyörgésünkre megigérvén kegyelmesen, elegendő jó kezesség alatt elbocsátatását, s ez alább megirandó rész jószágoknak is bizonyos conditiok alatt való megadatását mi lettünk és vagyunk kezesek, az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának Péchi Simon maga személyért egy summában tizezer magyar forintig ez alább megirt mód szerént és conditiok alatt. 1. Hogy immár vénségére az igazságot Isten kedve ellen is vele megismertetvén, abban álhatatos tökéletes nem képmutató leszen. 2. Sem titkon sem nyilván, szóval írás, izenet és egyezés által nem practikál, senkivel olyanokkal s oly dolgokban magát nem tartólkodtatja, s elegyiti, melyért derekas és helyes suspiciót is magára vonhatna vagy szerezhethetne 3. Igaz tökéletes haza fia, és az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának is olyan hive leszen az ő nagysága hűsége mellett életét is elfagyatni kész leszen, és ehez a mi több kívántatik azt az mint az mi kegyelmes urunk ő nagysága szokta megfórmálván, ő nagysága Péchi Simon is praestálya. 4. Az Erdélyországának határára kívül sem az magyarországi partiumban, sem seuha nem megyen, ez országban szabados járása, menetele engedtetvén ő nagyságától, az hová szüksége tartja. 5. Valahonnan kezében mennének levelek, vagy tanácskozásokat értené, vagy embereket jártatnának, ki mind az hazának és az mi kegyelmes urunknak is ő nagyságának ártalmokra lenne, nemcsak megjelenti ő nagyságának, hanem embereket megfogva ő nagysága kezében küldi, az leveleket a szerint, és az dólgot is megjelenti. 6. Az Szent Erzsébeti udvarházat ő nagysága az mi kegyelmes urunk azon egyfaluban való jobbágyokkal, kiben vagyon jobbágy NRO 53. ehez hozzáadván szentábrahámot, kiben jobbágy vagyon NRO 5. Sárdi pórtiot NRO 1. Héjasfalvit, melyben vagyon NRO 6. ki teszen in summa jobbágyionos NRO 70. noha nem tartoznék vele, de fejedelmi kegyelmességéből remittálván kegyelmesen Péchi Simonnak, és feleségének Barabási Kata asszonynak, hogy azok az életig birhassák. Azért Péchi Simon is és felesége Barabási Kata asszony tesznek le az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának ezer tallért, ugy hogy Péchi Simonnak s Barabási Kata asszonynak holtok után azon summát letevén vagy az fiscus, vagy a kinek ő nagysága az mi kegyelmes urunk conferálná, heresek és posteritások avagy legatariusok tartozzanak felvenni. és azon udvarházat jószágot kezeiből kibocsátani. Ha pedig életekben is azon udvarháznak, jó-

szágnak propretitássát valamely hivének eltalálná az kegyelmes urunk ő nagysága conferálni, az statiot pure engedik benne perágálni. mig birják is az jószágot, addig is nem pusztítják, kevesettik, sem senkinek abban elnem adnak idegeneknek, sem gondviseletlenségek miatt szánt szándékkal elnem vesztnek, továbbá noha az fiscus minden jószágot igaz törvény szerint apprehendálta sententiával via juris Péchi Simonnak, és nonde necesse mindazáltal, az mi kegyelmes urunk ő nagysága kívánságára, a hól ő nagysága akarni fogja, káptalan vagy mester előtt in perpetuum renunciál Péchi Simon, hogy semmi névvel nevezendő, tulajdonithatandó just magának haeressinek, posteritássinak vagy legatariussinak sem titkon sem nyilván az ő nagysága kegyelmessége nélkül semmi jószágában fen nem tart, mely conditiok szerint lettünk kezesek Péchi Simon személyért, az mi kegyelmes urunknak. ő nagyságának: Barcsai Zsigmond ezer forintig, ad flor. 1000. Mindszenti Gábor ezer forintig, ad flor 1000 Nemes Tamás ezer forintig ad flor 1000. Dániel Mihály ezerforintig, ad flor 1000 Ugron Pál ezerforintig, ad flor 1000 Apaffi Györgyné és fia Apaffi István ezer forintig ad flor 1000 Bagothai István ezerforintig, ad flor 1000. Orbán Péter ezer forintig, ad flor 1000. Thor-dai János ötszázforintig, ad flor 500. Domokos Pál ötszázforintig, ad flor 500. Henter András, Székely Boldizsár, Mihácz Demeter és Kispál Bálint együtt egyaránt ezer forintig, ad flor 1000. Derzsi Mihály ötszázforintig, ad flor 500. Menyhárt György, négyszáz forintig, ad flor 400. Veres György százforintig, ad flor 100. Gáll György százforintig, ad flor 100. Bú Tamás, százforintig, ad flor 100, Szép Antal, százforintig, ad flor 100. Vajda András, százforintig, ad flor 100 Gálfi Márton, száz forintig, ad flor 100. Vagyhogya az elébb megirt pontok és conditiok ellen vel in toto, vel in parte véterne Péchi Simon eo facto halál legyen a fejére érette, és ha személye szerint mi kezesek ötöt az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának kezében nem vehetnök az elől megirt tiz ezer forintot ezen szerint, az mennyi rész summáig mindenikünk kezes lesz, ő nagysága az mi kegyelmes urunk, mi rajtunk kezeseken megvétethesse s jószágunkon csak simpliciter exequatathassa cntra dictione inhibitione repulsione nec ullis aliis juridicis remediis obstantibus quoquomodo valentibus mely dolognak erősségére és bizonyosságára adtuk az mi hitünk szerint iratott kezes levelünket ő nagyságának az mi kegyelmes urunknak, kezünk irásával és pecsétünkkel megerősítvén.

Dátum Bisztrici die undecima Novembris, Anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo) et superscriptum erat Ugron Pál, Stephanus Apaffi m. pr. Székely Böldizsár m. pr. Nos itaque juxta commissionem adspecialiter. stb. stb. . . .

Datum feria quarta proxima ante dominicam Secundam trinitat Ao. 1648.

Kivül rájegyezve: Péchi Simonnak a fiscussal minden jószágról való contrectusának párja.

Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában NRO 1827. sublitera A.

Közli: Koncz József.

REGGELI IMA.

Dicsérjük Istent jóvoltáért
Zengő imával, áhitattal,
Övé a dics, övé a jóság.
Hogy ránk virradt megint a nappal.
Ő ad sugárt a hajnal-égnek
Megaranyozni ébredésünk,
Új harmatot a zöld mezőknek
S munkára új erőt minékünk.

Dicsérünk téged Atya-Isten,
Te nyujtsz egednek mérlegéből
Naponta nekünk osztalékot
Időből s éltető kenyérből.
Tiéd a dics, tiéd a jóság,
Te vagy nekünk igaz vezérünk,
Vezess a mának ösvényén is
Igaz járatban célhoz érünk.

Jékey Aladár.

EGY OROSZ REGÉNYIRÓ HITVALLÁSA.

A „Journal de Geneve“ című lapból, melyet folyóiratunk egyik kitűnő barátja sziveskedett kezünkhez juttatni, adjuk az alábbi cikket, mely érdekes illustratio a szabadelvű hitnézeti állásponthez:

Nem ritka jelenség napjainkban, hogy nemes és őszinte lelkek feladják a vallást, mint üres illusiot. De a mi ennél több, az a jelenség, hogy az ilyenek közül egy, a kit a sokaság geniének kiáltott ki, nyilvánosan vallomást tesz arról, hogy szive nyugalmát és az élet problémája megoldását nem találta meg sem a bölcelemben, sem a tudományban, és hogy Jézus evangéliumára tért vissza, vagyis inkább örvendetes meglepetéssel felfedezi azt, mint egyedüli forrását az ő lelki vágyai és aggodalmas kérdései kielégítésének. Ilyen jelenséget azonban Nyugat-Európában nem igen találhatni, mert itt a szellem kritikai vitákban emészti erejét és úgy látszik az egész gondolkodás a skepticizmus terméketlen mezejére szorult. Hogy ily jelenséget találhassunk, egész Oroszorszáig kell mennünk, hol a lelkek egy sokkal erősebb és következetesebb pessimizmus nyomása alatt úgy látszik újra megtalálták, vagy pedig megtartottak egy fiatalabb erélyt ama legfőbb kérdés felvetésére és megoldására: hogy az élet megérdemli-e, hogy az ember élt legyen. Bármiként legyen is, azt a jelenséget, melyről mi beszélünk, nekünk tényleg élénkbe tárja Tolstoj gróf, kit Turgenyeff Oroszország legelső regényírójának nevez.

A „Nouvelle Revue“, mely Tolstoj gróffal sok izben foglalkozott oly czélből, hogy munkáit és személyét Franciaországban megismertesse, közelebbről a legújabb munkájáról, „Az én hitvallásom“ címűről adott ismertetést. E munkát az orosz censura betiltotta. De Tolstoj gróf hitvallása még is nyilvánosságra jött ez alatt a czim alatt: Az evangélium ismertetése (exposé), mint rövid töredék egy más terjedelmes munkából, mely még nem látott napvilágot, melyben az író vallásos gondolkodásának hosszúság és fájdalmas fejlődésével létrejött eredménye van letéve. Ki kell jelentenünk azonban, hogy abban nem sok újat és határozottat találhatni, mi meglephetne egy oly olvasót, ki a vallási kérdések tárgyalásával ismeretes, kivéve a pszichologiai és ethikai fejlődést, melynek phasisaiba, a melyeken ez erős lélek átment, egész őszinteséggel avat bé. Az iga-

zat kimondva, ez az egyetlen pont érdekel minket. De mielőtt Tolstoj gróf vallási nézeteire térnénk, hadd ismerjük életét, mert azzal vallási nézeteinek kifejlése szoros összeköttetésben van.

1828-ban születvén Tolstoj gróf ma 55 éves. A Nagy Péter udvarából való első nemes családok egyikéből származott. S miután a kazáni egyetemet nem is éppen kitünő sikerrel végezte, a hadseregbe lépett és egy ideig szolgált a Kaukázusban és ott volt Sebastopol ostrománál. Felesleges katonai bravourjairól beszélnünk. A dicsőségnek mégis másunnan kellett az ő számára jőnie. Ő psycholog, észlelő és festő volt egyszermind.

A katonai élet jelenetei foglalkoztatták tollát először; s Kozájkjai, a kaukazusi katona életnek ugy odavetett vonásokban való rajzolása, s Sebastopol ostromának elbeszélése, őt egyszerre az elsőrendű orosz írók közé emelték. Később, mikora katonaságot elhagyta és földmiveléshez fogott, nem kisebb sikerrel és vonzerővel irta le „Egy földbirtokos reggele“ czimű munkájában az orosz falusi szokásokat. De az a munkája, mely hirnét megpecsételte és őt mindenekfelett kiemelte: „A háboru és béke“ czimű három kötetes nagy regénye volt, egy nemzeti hőskölteményféle mű, melynek tárgya Oroszországnak I. Napoleon elleni rettenetes küzdelme, melyben a szerző az elbeszélés drámai epizódjaival bölcselmi nézeteit elegyíti a népek történelme és az emberiség sorsa fölött. Végül tegyük hozzá kiegészítésül, hogy az író megnősült s nejevel és számos gyermekeivel csendesen élt falusi jószágán.

Ez az ember irta meg a maga hitvallását. Renan nem régen beszélte el, hogy ő hogyan szünt meg katolikus lenni; Tolstoj gróf meg azt adja elé, hogy ő miként lett keresztény. A két szellem közti ellentét épen olyan nagy, mint a két könyv közötti. Az egyik csak tudományos kuriozitásnak engedelmeskedik, a másik a sokkal szentebb és egyszerű erkölcsi törvénynek. A hol az első kijózanodott ironiáját játszodtatja, az utóbbi szenved, reménytelenség szállja meg, sohajtva keres, de soha se csügged el, s hogyha az eredmény különböző, az onnan van, mert az inspiratiók is ellentétesek. Tolstoj gróf hitvallása egy oly monolog, mely Faustot juttatja eszünkbe és anynyival inkább megragad, mert a helyett, hogy a képzelet világába járjon, a lélekbe száll és az író semmit sem mond, a mit át nem élt. Hoszszu évek csalódásai, erkölcsi gyötrelmek és lázas vizsgálódás folynak le szemeink előtt elbeszélve oly egyszerű és komoly stylben, mint a milyen az az inspiratio volt, a melynek ő engedelmeskedik.

Életének korábbi tapasztalatai ezt az őszinte lelket természetesen pessimismusba meritették. Ez mindennapi Oroszországban. De semmisen bizonyítja inkább, mint Tolstoj gróf példája, hogy mennyire felületes és csalfa az a közönséges vélemény, hogy a pessimismus rejtett oka az a magán harag, melyet annak vallója a sors ellen nyilvánít. A külsőből itélve neki minden kedvező körülménye meg volt arra, hogy boldog legyen. Magas születés, tetemes vagyon, a legjobb világi helyzet, kedves család, irodalmi dicsőség, mindent kiálló egészség, gyors könnyedséggel és teljes függetlenséggel szerzett tudomány — mindezek az adományok, sikerek és szerencsés állapotok megtaláltattak Tolstoj gróf életében.

Szerencsétlensége abból származott, hogy vagyonánál is fenköltebb és nagyobb volt lelke, abból, hogy az ember szívében mindig marad némi betölthetlen üresség. A világi élet ragyogó külseje alatt éles szeme látta a vétket, a gyalázatot, mely azt utálatossá vagy neveltségessé teszi. A szentpétervári szalonok, művészek és írók gyakori látogatása megismertette vele a nyomorultságot és gyógyíthatatlan erkölcsi corruptiót. A kik mások vagy a saját lelkükben olvasnak, ki vannak téve annak, hogy rút dolgokat olvassanak. Az ember tanulmányozása Tolstoj grófban csak csömört és utálatot hagyott. És sem utazásai, sem pedig falun való tartózkodása nem változtathatták meg ezt az első ítéletét. Irodalmi dicsősége sem vigasztalta meg s ő csakhamar odajutott, hogy saját műveit is lenézzé; sikerük a helyett, hogy elittasítsa inkább bizonyos szégyent okozott neki. Két vagy három kéziratban levő regényét el is égette és sajnálta, hogy nem teheti semmivé a többiekét is, melyeket már kinyomatott. Neki ugy tetszett, hogy ő ellopja a közönség pénzét és bámulatát frivol munkákkal. Ő magát hivalkodó, haszontalan lénynek ítélte a társadalomban és oly logikával, mely sok tudóst meg fog lepni és a mi erkölcsi naivitásának igen jellemző vonása, egy szép napon elhatározta magát, hogy a nép életét éli, felöltözik muzsiknak, s falura utazik. És ott parasztoktól környezve, fáradságtól megtörve, naphevet és izzadságot viselve, ette a kaszások fekete kenyerét és itta tiszta vizét és egy pillanatra ugy érezte, hogy ő az élet igazságában van és megtalálta a lelkiismeret békéjét, melyet tőle az író sikerei elraboltak volt.

Az intense és következetes pessimismus, milyent csak Oroszországban lehet találni, a politikai mezőn logikailag a nihilismusban végződik. Mindenesetre csodáljuk a szellem amaz állapotát, mely magyarázatul szolgál arra, hogy a nihilismus követőinek nagy számát

miért kapja az orosz társadalom felsőbb osztályaiból. Az a világ és az élet megjavíthatásán való kétségbeesés. Ez a nihilismus egyfelől és a skoptzok mysticismussa másfelől, mely utóbbi vallási nihilismus, az a két nyílás, melyek a menekülésre nyitva állanak a lelkek előtt. Tolstoj gróf alapján sokkal moralisabb természet, sem hogy az egyiket vagy a másikat válassza. Egy pillanatában öngyilkosságra is gondolt, de az a reflexioja támadt, hogy az öngyilkosság semmit sem old meg, s miután a reménytelenség legelső fokára jutott, megkezdette onnan fölfelé az igazság-vizsgálás fáradságos útját. Azt mondta magában, hogy sem nem látott, se nem hallott még mindent, mert jegyezzük meg, hogy egy oly szerény, mint őszinte szellemmel van dolgunk, a ki teljesen megvan győződve, hogy annak a sötétségnek, mely őt környezi, az oka inkább a saját tudatlanságában, mintsem az emberi tudás elégtelenségében van.

Mi tehát az a kérdés, mely reánk nehezül és nem hagy nyugtot? Nem tudományos, hanem életkérdés. Miért létezzünk? Van-e célja az életnek? Hogyan kell élni? Ily kérdéseket csupán az értelemmel megoldani nem lehet. Az akaratnak is van jókora szerepe benne. S Tolstoj gróf természetes és erős akarattal van megáldva. S a megoldás világosan a nemes életnek, a legszentebb célznak, a legmagasztosabb kötelességnek megállapításával lesz eszközölve.

De vizsgálódánk ezt megelőzőleg a történelemhez, a bölcslethez és a természettudományokhoz fordult s csak csalódásokat lelt.

A hivatalos történelem hazug és a valódi kétségbeejtő. A bölcselem meghatározza a problémákat, de nem oldja meg. A természettudományok meg feltevésüktől is tartózkodnak. S Tolstoj gróf ekkor magához ugyanazt a kérdést intézvén, lelkiismeretében és eszében egy halvány sugárt vesz észre, mint egyetlen fényt, mely útját még megvilágosíthatja. Fel akarta annak eredetét fedezni, s az, mint hajdan a keleti bölcséket a titokzatos csillag, az evangéliumhoz vezette. Bátran munkához kezdett, s az authenticus szöveget újra olvasva és megvitatta, végre Jézus tiszta tanában — eltávolítva attól minden metaphysikai és egyházi traditiót, mely 18 száz év alatt eredeti jellegéből kivetkeztette — nyugodalmat és békét talált. S a vallási következtetés tehát, melyre ez eredeti és bátor gondolkozó jött, Jézus egyszerű evangéliuma ellentétben minden hagyományos orthodoxyával. Ő ugyszólva ugyszerre lett hívő és eretnek.

Tolstoj gróf, hogy nézeteit igazolja, egy terjedelmes munkát irt, de az még kéziratban van, minthogy Oroszországban még nem nyomathatta ki. Belőle azonban már nyilvánosságra bocsátott egy figyelmet érdemlő kivonatot.

A munka négy részből áll:

1) Saját életének és amaz eszmék származásának rövid elbeszélése, melyek őt arra a meggyőződésre vezették, hogy Jézus tana az igazság.

2) A keresztény tannak elébb az orthodox, aztán az oecumenicus egyház, aztán a conciliumok és végül az apostolok szerinti értelmezése és annak kimutatása, hogy ezek a commentarok nem egyebek tévedések szöveténél.

3) A keresztény tan alapos vizsgálása, de nem a fennemlített források szerint, hanem csupán a szerint, mi Jézus tanából jött le mireánk, miként a négy evangeliumban van írva.

4) A keresztény tan valódi értelmének előadása, valamint azoknak az indokoknak a felmutatása, a melyekből azt eltorzították, és azoknak a következményeknek a feltüntetése, melyeket e tannak a maga tisztaságában való terjesztése elé kell hogy idézzon.

Nem bocsátkozhatunk az új reformator saját eszméinek részletesebb megbeszélésébe, mert az a kivonat, a melyet ő azokról eddigelé adott és a melyekből egyedül tanulhatnók ki, merőben elégtelen. De egy pár reflexio elégséges lesz főeszméje jellemzésére. Szerző, hogy a Krisztus valódi tanát feltüntesse, ellentétbe helyezi a hebraiszmussal, melyből kifejlődött és az egyházi dogmákkal, melyek annak átalakításai, szerinte elferdítései. Jézus tiszta tanát ő a „Mi Atyánk“-ban találja, mely szerinte az egész evangelium kivonata. Neki nincs szüksége sem a történelemre, sem a kritikára, hogy ezt a kiválasztást eszközöljék és Jézus tanát tisztázzák. E tan csupán a maga szépségével, csupán a maga hatalmával foglal el minden egyenes, s „minden elfáradt és megterhelt“ lelket. Elég annyit mondani, hogy az igazságnak benső bizonyítéka neki elégséges s nincs szüksége tekintély és külső criterionok bizonyítására. Nem tagadja a csodákat, de nincs szüksége reájuk, valamint nincs egyház- vagy irás-tekintélyre se. Ő nem vesződik semmikép azokkal a kérdésekkel, melyeket most a tudósok és theologusok vitatnak. Ő csak egy kérdést ismer, csakis egyet akar megoldani, t. i. egy ethikai kérdést. Az a kérdés, hogy a felelet az élet czéljának és értelmének megoldására nem éppen a Jézus evangeliumában van-e? Ha ott, a többinek kevés jelentősége van, a többi csupán az iskolák dolga. Neki nincs kétsége benne, s a mióta felfogta és magáévá tette, ismét megtalálta életfoglalkozását és gondolkodása derültségét. Ő nem hagyta magát illusióban a felett, a mi őt a hivatalos egyházaktól s főképen az orthodox egyháztól elválasztja. De nem hogy kísértené azt megengesztelni, hanem kihívja, vilá-

gosan hadat izenvén neki. Ime a szavak, melyekkel tana ismertetését végezi, melyekben a gondolkozó loyaltása és a hívőnek hiteért szenvedni kész lelkesültsége elétörnek: „Az ugynevezett keresztény vallás képviselőinek csak e kettő között kell választaniok: vagy hogy alázatosan bevallják tévedéseiket s róluk lemondjanak és értök megszenvedjenek, vagy hogy üldözzék azokat, kik nekik jelen és mult tévedéseiket szemükbe merték mondani. Ha tovább is megmaradnak elvakultságukban, üldözniök kell, és én arra készültem is akkor, midőn ezt a munkát szent gerjedelemmel vegyült örömmézzel bévégeztem.“

PÉTERFI DÉNES.

GYÖNGYMONDATOK.

(Ujkori írótól.)

T. Szerkesztőség! Miután esperességi elfoglaltatásom 3 évtizednél tovább nem engedte könyvekhez, irodalom termékei élvezéséhez hajlamom és vágyam szerinti mértékben járulni; miután a gróf Nemes család hidvégi és a reformátusok sepsi-szentgyörgyi szerény, de sok tekintetben kedves és érdekes könyvtáraihoz jutni szerencsém vala, — ide számítva a székelykereszturi távolabb eső tanodánk könyvtárából is felhasználhatott némely példányokat; s miután az 1880. évi mlgs. egyházi főtanácsgyűlés, többfelől indokolt kérésemet elfogadva, esperesi addigi eljárásaim további terhe alól felmenteni méltóztatott: szerencsés lehettem ez által, addigi gyéreb és azutáni bővebb olvasmányi jegyzeteimet összeállítva rendezni is.

És ezek az ugynevezett „otium“ azon termékei, miknek a „K. Magvető“ lapjain közlésére már egy éve felhiva valék — nagyajtai közinnepélyünk alkalmával pedig ismételt esetben személyesen szóval is. Mindazon idő alatt tavaly csak egy czikket közlék „Philosophia és Theosophia“ czim alatt. De kérem ne tekintessék ez hanyaglásnak, mert igen sietek én oly folyóiratba írni, melynek iránya minden ágát becsülöm és magasztalva dicsérem az azt tervezők és megindítók esztét-lelkét. Áldottak legyenek annak anyagi haszonnal nem bővülködő, de szellemi közhasznunkra buzgó munkás kezelői!

Miért nem közöltem azóta többet is? világitva kell azonban felfejtenem. Mert közlendőkben csakugyan nem szükölködöm; jegyzeteim ugyanis kéziratban közelítik a száz ivet. De a mint olvasás rendével voltak lejegyezve, ugy közölve csak unalmas zür és fárasztó értelmetlenség volna. E modorból czimnevezésekkel, betűsorban, ugyszólva jelentőségi keresztnevekkel a mondatokat ellátva rendezni, ez az, ami azokat kikefélt és kicsiszolt gyöngymondatokul tünteti fel. A rend ugyan is a dolgok lelke. Ily rendezés, második meggondolós leírással (de még csak javításosan, tisztázatlanul) hogy mennyi időt vehet igénybe, mig Oviddal reámondani lehessen: Jamque opus exegi! (művemmel már készen vagyok!) gondolja el, a ki efélét valaha megkísérett. S minthogy ez sok számozással és ide-oda kapkodó lejegyzéssel jár, még a tisztázást is, mint harmadik leírást, meg kell tenni.

A közlésre leginkább annak meggondolása bátorított, hogy a gyöngymondatokat mind az egyházi, mind pedig akár mely osztályu és állásu világi szónokok előnyösön és befolyásoson használhatják fel kedvező alkalom szerint.

Azonban a száz ivnyi kézirati gyűjtemény említésével, gondo-

lom, nem leszek terhére a figyelemnek, igérve, hogy a mondatoknak (az írók neve odajegyzésével) csak legkitünőbbjeit fogom kiállítani, s így a füzeteket nem tulsággal kívánom terhelni, hanem csak azokban kevés teret elfoglalni.

A.

Ábránd.

Az ábrándozás nem egyéb, mint gondolkodáskéesség ködös állapotban; határos az álommal, és a valóság a szerint is bánik el. Ekkor az átlátszó lényektől lakott lég az ismeretlennek kezdete; azután pedig a lehetőség roppant kezdete következik: más lények, más tények. Nincs természetfeletti, a mit is annak neveznek, hanem csak rejtélyes folytatása a végtelen természetnek. *Hugo Viktor.*

Az erőszakosan feltolakodó ábrándoktól őrizkedni kell. Az ábrándozás titokszerű és finom, mint az illat. Olyan ez a gondolatban, mint az illat a tubarózsában. Az ábrándokkal is megmérgezheti magát az ember, mint a virágillattal. Mámoritó, kéjteliesség, és borzasztó neme ez az öngyilkosságnak. A rossz gondolat mérgezés, és a lélek öngyilkossága. Az ábrándozás vonz, hizeleg, elkábit, körülfon, azután büntársá tesz. Belevon azon csalásokba, melyeket a lelkiismeret ellen elkövet. Előbb elbűvöl, azután megront. Az ábrándokról is el lehet mondani, a mit a kártyajátékról, t. i. az ember azon kezdi, hogy őt megcsalják, később maga lesz csalóvá. *Hugo Viktor.*

Oly ábrándteli a szerelem, hogy önmaga egy ábránd. *Shakespeare.*

Álmodozó rajongók tűzbe viszik a gyémántot, s nem tudják, hogy az ott satnya elemeire fog feloszlani, és soha vissza nem jeceszül. *Jókai.*

Egy nyugtalan álom zavaros fellegekéből untalan emeli ki a hízog képeket, s azok üres viszonyából teremti az ohajokat, melyeket az ébredés megbámul és sohase helyesel. *Corneille Péter.*

Sok az ábrándozó ember minden alakban, kiknek bölcsesége örültség, nagysága útálatosság, magukat világ bölcsseinek gondolván. De nemcsak mai dolog, hogy az emberek hiszik istenné lehetni: mindig hitték ezt, s tán még inkább, mint ma hiszik. *Malbranche.*

Adakozás.

Az Isten a szegények részét
A gazdagoknál tette le;
Ha földi jóval meg vagy áldva,
Akkép sáfárkodjál vele.

Tompa Mihály.

Nem igazán ad, aki visszavesz. *Shakespeare.*

A kevélység és barátság adakozásra hajlandó két tulajdon. Adományait megismerni nem csekély feladat. A barátság keveset ad, a kevélység jóval többet — a közönség szeméi előtt. *Lafontaine.*

Az adakozás érdeme nem abban áll, hogy sokat adjunk, hanem abban, hogy maga idejében adjunk. *La Bruyere.*

Közli: **Kiss Mihály.**

PÜSPÖKI VIZSGÁLAT.

Főtisztelendő Ferencz József püspök ur ez év őszén a küküllői ekkleziákat szerencsétette látogatásával.

September hó 29-én indult meg ezen főpásztori útjára Mózes András kolozsvári lelkész és tanár kíséretében; s hogy mekkora érdekeltséget keltett jövetele, s minő örömmel várt a nép a pillanatra, melyben a hirneves kitünő szónok apostoli ajkairól hallhatja a jézusi ígéket, elég bizonyíték arra a megye határszélénél — a Radnóth-Csapói vasuti állomásnál érkezétre várakozó díszes fogadó sereg a megye unitárius papi karából s felekezet különbség nélküli értelmiségéből, élükön az egyházköri lelkes két főgondnokkal mlgs. Petrichevich Horváth Gábor és tkts. Pataki László urakkal, kik közül az utóbbi tolmácsolá örömét a felett, hogy a megyebeli unitáriusság s a megye a lelkes főpásztort maga körében tisztelheti, a mit a főpásztor meleg hangon köszönt meg, s magát s hivatali ténykedéseit az illetők pártfogásába s baráti szeretetébe ajánlá.

Hogy ez érdekeltséget nem a látványosság iránti szeretet szülte, hanem a szivből jövő jó indulat, s az unitarizmusnak ezen megyében régi időktől fogva tanusított culturalis érdeme, s a korszellemének az a vivmánya, mely előtt az ismeret, tudomány, ész, érdem levetkezte a felekezetesség öltönyét, s bárkiben nyilvánul, ma már az az emberiség boldogító kincse s mindenki által tisztelendő, eléggé tanusítja az, hogy a főpásztort ekkleziái megvizsgálásánál bármerre járt és kelt, épen mint hitfelekezetbeli hivei, ugy fogadták és tisztelték harangjaik meghuzatásával, üdvözlő szónoklataikkal, tisztelgéseikkel, a testvér hitfelekezetek lelkészei, értelmiségei, népei is. Bethlen-Sz.-Miklóson az ev. agostai hitbizomány ajánlotta fel szállásául a gróf Bethlen-féle kastélyt, Teremében és Radnóthon a mivelte lelkü gróf Bethlen Márkus ő mltsga palotái bocsáttattak rendelkezésére. A lélek örömmel telik el valóban a felett, hogy a Krisztus hitvei élővé lettek a keblekben, s a szeretet legszebb példában nyilvánul, hogy mindnyájan egyek vagyunk a Jézus Krisztusban. Ide céloztak s ezeknek szolgáltak erősítéseül, a zsufolásig megtelt templomok szószékeiről elhangzott főpásztori szavak is, melyek mint jótékony esőcseppek hullottak a szivekre, a midőn Isten szeretetre, vallásos erkölcsös életre, haza és polgári kötelességek hü teljesítésére buzdította a hiveket, Isten áldását s oltalmát kérve mindenütt és mindenkire.

De hagyjuk a püspöki vizsgálat ez oldalát, melyekről a napi lapok hasábjain annak idején ugy is értesült az olvasó! Lássuk azt valódi céljaiban és intézményében.

A vizsgálat Sept. hó 29-én a megérkezés napján Dicső-Szt.-Mártonban már kezdetét vevén, szünet nélkül folytatódott szőkefalvi, sárosi, dombói, bethlen-szentmiklósi, — a szent-benedeki eklezsia ügye s számadásai itt vétettek számba, mivel az idő mostohasága az oda-juthatást akadályozta, — ádámosi, dézsfalvi, haranglábi, széplaki, teremei, radnóth-csapói eklezsziákban. Felölelt az, minden az egyházak anyagi és szellemi oldalát érdeklő dolgot: a vallásérkölcsi élet állapotát, a tanítás ügyét, eklezsziái épületek, ingó és ingatlan vagyonok számbavételét, belső emberek illetményei mikénti beszolgáltatását, s mindezekre a szükséges intézkedéseket megtette — illetve — jegyzőkönyvileg határozatban megrendelte a püspöki visitatio s hogy ezen terhes sokoldalú munkásság csaknem 2 hét alatt mégis el lett végezve, önként értetődik, hogy azt első sorban a fáradságot nem ismerő főpásztornak minden percet felhasználó odaadása s másfelől az a körülmény tette lehetővé, hogy az egyházköri esperesség és főgondnokság, melyeknek személyei T. Rédiger Árpád esp. Molnár János egyh. k. jegyző, és tkts. Pataki László főgondnok urak, az egész vizsgálat folyama alatt a főpásztor kíséretében voltak és segédkeztek, igazán elismerésre méltóan készítette elé az ide tartozó ügyeket.

Nem terjedhetvén ki e czikk arra, hogy az eklezsziák állapotának anyagiakban és szellemiekben részletes feltüntetését adja, általában annyit mégis megemlít, hogy ezen körbeli eklezsziáink több mint fele részénél anyagiakban való gyarapodás észlelhető, a mi biztos jel arra, hogy azon egyházak élén álló egyéniségek személyileg és testületileg hiv munkásai a reájok bizott talentumoknak s ebből természetesen következik aztán az is, a mi valósággal ugys van, hogy ezen eklezsziákban a szellemi haladás, vallás erkölcsös élet is üdébb, virágzóbb, s ez az egyház iránti áldozatkészség szép tetteiben ad magáról életjelt. Ily szép jelei a vallásosságnak a püspöki vizsgálat alatt is nyilvánultak némely helyt szántók terményeinek felajánlása, másutt magtárak számára tett aláírások, ismét másutt az urasztalára szolgáló drágaságok adásában; de főleg szép jelensége a vallásos életnek az, hogy az egyházi épületek iránt érdeklődéssel vannak igen sok eklezsziában, kényelmes lakokat építettek papjaik és mestereik számára, s helyeztek kilátásba a jövőre is több helyen.

De a fénynyel együtt jár az árny is! nem lehet elfedezni, s nem is volna czélszerű, azon hiányokat is, melyek, — a felelősség terhével, hogy merre súlyosodnak nem vizsgáljuk — némely eklezsziáknál mutatkoznak, p. o. az iskoláztatás, — elismerés az igen szép számu kivételeknek! — a tankötelesek számához mértén kevesekre terjed ki, s különösen a vallás és vallásos ének-tanítás szenved, a mi pedig a vallásos életnek nagy hátrányára van. — Az egyházi épületek tűzkár elleni biztosítása gyakorlaton kívül hagyatott. Az esperesség által megrendelt s kegyes adakozások örökítésére szolgáló aranykönyvek még csak tiszta lapokat mutatnak, vagy legfőlebb a diszkötésű aranyos betűket elfolyó penészt, sőt pár helyen a presbyteriális ülések-ről sincs jegyzőkönyv forma szerint vezetve. A kiadott tőkepenzokról való adóslevelek is több helyen a törvényes kellékeknek nem felelnek meg, vagy a bekebelezés hiányzik.

Azonban mindezen hiányokról a püspöki vizsgálószék intézkedett, s remélhető, hogy az intézkedés kívánt eredményét meghozandja, annál is inkább, mert a hol a jó példában a többség jár elől, ott a kisebb rész követi. Intézkedett a püsp. vizsg. szék arról is, hogy a kevés kepehátrálék beszoigáltassék s főleg hogy eleje vételessék azon már egy pár helyen mutatkozó visszaélésnek, hogy a kik vásárolják vagy öröklik a birtokot, azután a képét fizetni vonakodnak, megrendelvén a presbyteriumnak, hogy a képét ezektől törvény útján is bevétesse, ha különben fizetni nem hajlandók, de az ilyenekre nézve a főpásztori lélekre ható szavak hihetőleg erősebb hatásúak lesznek a törvény §§-ainál.

Még csak egyet, a mi első helyen lett volna megemlítendő — egyfelől a vizsgálat rendjénél fogva, másfelől azért is, mert e volt a püspöki vizsgálatnak fénypontja, t. i. a szőkefalvi unitárius templom felszentelése, mely sept. hó 30-án hajtatott végre a főt. Püspök ur által, de készakarva hagytam végül e nevezetes tény felemlítését.

Ismeretes a t. olvasó előtt a szőkefalvi unitárius ekklézsia szomorú története, hogy annak is első temploma, mint sok más ekklézsiánké, a 16-ik században elvétetett, az elvett helyett építettet pedig az idők emésztő fogai vevék el, úgy, hogy az egykor erős és mivelv népü unitárius ekklézsia kevés számu utódainak nem volt hova felmenjenek, hogy magukat az élő Istennek bemutassák. Ezen lelki-szükségen segített tehát az ottani egyháznak mindig erős támasza, a nemeslelkü Paget-család, midőn 7—8 évvel ezelőtt mlgs. Paget János ur és neje Wesselényi Polixena ő nagysága elhunyt feledhetetlen fiuk Olivér emlékeül a templom felépítése céljából egy alapítványt tettek le 1000 frtban, a miáltal hozzá járulván még más nemes lelkek adománya is, a cél eléretett, a kisdud szent. Sion megépült. Ezt szentelé fel tehát a főt. Püspök ur a fent irt napon.

Az innepélyt a szokásos vallásos éneklésre következett dicső-szt.-mártoni kettős dalárda igen kitünő éneke bevezetésével, T. Rédi-ger Árpád esp. ur nagyszabású imája nyitá meg, melyet követett deésfalvi lelkész Tiszt. Sándor Gergely magvas beszéde, megkoszorozott pedig a Főpásztor emelkedett szellemű szónoklata s kenetteljes megáldó imája. Megható volt az a pillanat, midőn a szószerkekre lépett, midőn ajkai megnyiltak, egyszerűen minden cifrázat s kereset nélküli s mégis oly nagy eszmékben és szavakban, melyeket mindenki tudni vél, érez, de kifejezni oly szépen az ő kiváló sajátja.

A Főpásztor beszéde után urvacsoraosztás következett T. Mózes András lelkész által, melyben igen sokan vettek részt más vallásfelekezetekből is; ezt követte egy keresztelés T. Molnár János lelkész által végrehajtva, a melylyel az innepély véget ért, de a nap emléke a szőkefalvi unitárius ekklézsia történelmében megmarad.

LEVELEZÉS.

Szentgerice, 1883. aug. *)

Szerkesztő ur engedelmével bátor leszek e becses folyóirat lapjain olvasóinak elmondani oly feljegyzésre méltó dolgokat, melyek — mert vallásfelekezetünk kebelében s népünk nevelése érdekében történtek — mindnyájunkat közvetlenül érdekelnek, kell hogy érdekeljenek.

Ismeretes, hogy községünk unitárius hitfelekezetének egy év óta Tiszt. Ürmösi Kálmán ur érdemes lelkésze. S épen az ő rövid egy évi működéséről s elért sikereiről óhajtom tudósítani azokat, a kiknek e buzdításra szükségök volna.

Hogy mit tehet egy hivatását felfogó s annak magaslatán álló pap, azt nevezett Tiszt. urnak működése itt sikeresen tanusítja.

Szentgerice szabad székely népe erős, szilaj természetű, értelmes, munkás, önérzetes. Konservatív, de a szép, jó és nemes irányu ujitásokra okszerűleg vezérelhető.

Megmutatta ezt a b. e. Farkas György esperes és Tiboldi István isk. tanító korszaka, melynek különösen első felére szent tisztelettel s méltó büszkeséggel emlékeznek veteránaink ma is.

Vasárnapi iskolázás, olvasó-körfele társulatok voltak már az ők vezetése alatt. A templomozás a hívek, nők és férfiak, harmonikus buzgó éneklése mellett a nagyobb igényű hallgatókat is kielégítette. A templomi éneklés azonban, főleg a nők részéről utóbbi időben egészen elhanyagoltatott, az olvasási kedv lankadott, a templombajárás annyira csökkent vala, hogy mindez feltűnt a komolyan szemlélődő előtt.

Szent vallásunkhoz mélyen ragaszkodó szívem benső örömezzetével mondhatom, hogy népünk s főleg ennek ifjusága T. Ürmösi ur tapintatos, fáradságot nem ismerő s ügybuzgó vezetése mellett nevezett hiányokat felismerve azok elenyésztetésére tör.

Dicséretreméltó buzgalommal ujitotta fel a vasárnap délutáni iskolázást, mely most már szép fejlődésben van.

Érdekes volt kezdetben az a visszahuzás, melyet felszólítására ugy a férfi- mint a nőnembeliek mutattak. Alig bírta őket templomozás után csak fél órára is ott marasztani. Rövid idő alatt azonban annyira megkedveltette a vasárnap délutáni iskolát, hogy most öregek és ifjak, nők és férfiak tömegesen hallgatják az ő tanítását s egyházi énekeinket Tiszt. Pető Mózes iskola tanító ur vezetése mellett buzgóan tanulják. Képzeljük most azt az igazán megható, Istenhez emelő s buzgóságra gerjesztő isteni tiszteletet, melyet ekkléziánkban ily módon gyakorolnak.

* Mult füzetüinktől elkésvén, most adjuk. Szerk.

Más feljegyzésreméltó esemény az, hogy ugyancsak nevezett Tiszt. ur által egy „Olvasó-kör“ alakítottatott.

Községünkben eddig is voltak 5—6 emberből álló szövetkezetek, melyek politikai, szépirodalmi és gazdasági lapokat járattak s az önművelésre sokszor erejükön felül áldoztak; de hiányzott a népnek gyülekezési helye, mert a koresma ide nem számítható.

Ez „Olvasó-kört“ megint kiváló érdekekkel karolták fel s oly szép számmal lettek tagjaivá a község minden rendű és kora lakó-sai, hogy az már is szilárdságot nyert s további működéséhez a leg-szebb reményeket kötik. Alapszabályukat némi lényegtelen hibák javítása végett a belügyminiszterium visszaküldötte, de az — remélhetőleg — már a közelgő tél kezdéséig meg lesz erősítve.

Gyüleseit e kör a mezei munkákhoz képest ősztől kezdve tavaszig tartja és pedig hetenként kétszer. Tárgyai olvasás, számolás, vallásos és világi dalok éneklése, hirlapok olvasása, alkotmány- és polgári törvénykezési esetek megbeszélése stb. Az iskolaterem, melyben a gyülekezeteket tartják — a kezdet nehézségei után — a nép s különösen az ifjúságnak kedves gyülekezési helye lett; mert itt oly sok szépet és jót hallanak és tanulnak.

Könyvtára primitív, de azért Jóka i népies elbeszélései, regényei s az oly gyorsan országszerte elterjedt Jó könyvek füzetei kedvencz olvasmányaik. S érdekes, mikor az olvasás után egymásnak elbeszélnek, hogy mi mindent olvastak.

Mindezek a tények bizonyítják, hogy a papi hivatal — kétség-kivül — szép és nemesítő volta a szószéken kívül is nyilatkozik s nyilatkoznia kell mindenütt, a hol annak nagyszerűségét felfogják. A pap népe nemesítését minden körülmények között eszközölheti. S igen különösen akkor, ha községe más felekezetű papjai és tanítói ily működésében gyámolítják. Vajha így történnék minden községben.

Hiszem s részben a tapasztalás is mondatja velem, hogy az Ürmösi ur által kezdeményezett és dicséretes tapintatossággal és jeles tehetséggel vezetett ügyek iránt a nép szívében a szeretet állandó lesz.

A Tiszt. urnak nemes buzgalmában, vallási és hazafias törekvésében kitartást kívánunk.

G á l K á l m á n,
tanár.

TÖRÖK PÁL.

(1808—1883.)

A nagy veszteség feletti fájdalomban, mely a magyar reformált egyház egyetemét, de különösen a dunáninneni ref. egyházkerületet f. évi october elején gyászba borította, mi is őszinte részvétellel osztozunk. Mély sajnálattal látjuk a protestantismus soraiból az oly kiváló férfiak eltűnését, kiknek drága élete, nagy tehetségei bár első sorban annak a testületnek vannak szentelve, melyhez közetlenül tartoznak, de a kiknek munkássága a szellem által, mely azt vezérli, szélesebb körökre hinti áldásait.

És T ö r ö k Pál püspök, a pesti ev. ref. egyház papja ily kiváló, nagy férfiú volt.

Azok az alkotások, melyek fényes s maradandó emlékül nevéhez fűződnek, nemcsak a gyülekezetnek, a melynek papja, az egyház kerületnek, melynek püspöke volt, szólnak, hanem közülök nem egy az összes magyar protestans egyházakat illeti. S az a szellem, mely a lutheranus és a ref. egyházak egyesítése eszméjét ölelte fel gondolatában, rokonszenvének mutatta jeleit az unitárius egyház iránt is a fővárosban lett első megjelenésekor és azután más alkalommal is.

Mindazonáltal szellemének, a tettek mezején alkotó hatalmas erejének legmonumentalisabb műveit kétségtelenül egyházkerülete, s legfőképp pedig ekklézsiája, a pesti ev. ref. egyház oltárára tette le. Mikor ott hivatalát elfoglalta, a lehető legziháltabb viszonyok közt levő ekklézsiát talált, és örökségül egy

virágzó, népes gyülekezetet hagyott hátra. S bár nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a körülmények is kedvezően játszottak kezére Budapestnek az ország valóságos fővárossá lételevel, de nem szabad felednünk, hogy teremtő esze már előre megkészítette volt az alapot a fővárosban egy tekintélyes reformált hitközség fölemelkedésére. És a csaknem semmiből teremtett pesti ev. ref. theologiai akadémia és gymnasium s aztán a nagykörösi tanító-nevelő intézet és más halhatatlan emlékei az ő nemes életének, azok a dicső művek, melyeket egyházkerületének az ő gondviselészerű hosszu pályáján nyújtott.

Azt mondják róla, hogy Kálvin volt a mintaképe. És valóban végig tekintve az ő nagy alkotásokban gazdag életén, s szemlélve erős, tiszta jellemét, tudóssággal és éles észszel kimagasló nemes alakját és látva azt a bámulatos kitartást, azt a vasakaratot, melylyel ő merész terveit a legnagyobb akadályok ellenére is célhoz juttatni bírta, bátran elmondhatjuk, hogy az a szervező hatalom és nagy erkölcsi erő, mely a genfi reformatorban nyilvánult s mely a kalvinizmusnak minden országban, a hol azt befogadták, ez alakban a legnagyobb dicsőséget szerzette, hazánkban ez évszáz folyama alatt az ev. ref. egyház egy vezérférfiában sem jutott praegnansabb kifejezésre, mint éppen Török Pál személyében.

Méltán öltött gyászt a magyar reformált egyház egyeteme az ő elhunytá fölött.

Legyenek e sorok részünkről is az ő emléke iránti igaz tiszteletnek nyilvánításai!

Péterfi Dénes.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

A Krizaalbum ez évben meg fog jelenni. A gyűjteményben a Kriza-
emlékünnepevényen elmondott beszédeken kívül sok jeles írótól lesznek közlemé-
nyek. A tiszta jövedelem a Kriza-alap javára fog fordíttatni. Előre is felhívjuk
rá olvasóink figyelmét.

Alkalmi könyörgések. Az unitáriusok E. K. Tanácsa igen helyes s
részint kegyeletes intézkedést tett, midőn a némelyek előtt még most is ked-
ves emlékezetben álló eme kis könyvet, melyet Szentábrahámi Mihály jeles uni-
tárius püspök még a mult százban írt és az E. K. Tanács 1826-ban kinyomatott,
ujból közforgalomba bocsátotta. A könyv összesen 144 imát tartalmaz, melyek
lehet hogy a mai szépirodalmi követelményeknek, sőt az unitáriusok némely
nézeteinek sem felelnek meg, de az a mély vallásos érzés, az az igazi buzgó
kegyesség, mely mindeniken előmlik, kétségen kívül érdemessé teszi az olva-
sásra. Lelkészeink a kellő módosítások mellett jó hasznát vehetik. — A könyv
nagyon szép és csinos kötésű és az ára csak 50 kr., éppen azért, hogy bárki
is megszerezhesse. Kapható a kolozsvári könyvárusoknál és a főiskolai könyv-
tárnoknál. Ajánljuk az érdeklődők figyelmébe.

Unitárius kis könyvtár. Szerk. Derzsi Károly budapesti unitárius
lelkész. VIII. Tartalom: Isten, az Atya, Bellows W. H. után. Kapható a szerkesz-
tőnél és minden unitár. esperesnél.

Channingnek igazibb tanítványa és a legújabbkori amerikai unitarizmus-
nak lelkesebb apostola egy sem volt, mint a csak nem rég elhalt dr. Bellows.
Az ő szervező energiája nélkül az amerikai unitáriusok most bizonytalán nem
volnának ott, a hol vannak. Örvendünk, hogy olvashatjuk magasztosult szelle-
mének egyik szép termékét saját nyelvünkön is. Ki az Isten? Mióta az embe-
riség elhagyta gyermekségét, miúdig érezte, hogy atyja és szülője, miképpen a
földi atya az ő gyermekének, de kimondani csak későre tudta szívének eme
tisztá érzelmét. A theologusok ezt tanították és a papok erről prédikáltak. De
mindkettő tévedett, midőn az Istentől elszakította az embert s közvetítők által
engedte meg a hozzájutást. Tévedés volt Jézust úgy tüntetni fel, mint ki által
egyedül lehet Istenhez jutni. Tévedésen alapúl minden külső ábrázolás és kép-
imádás. A minthogy legbizonyosabb szellemi életünk, úgy legbizonyosabb az is,
mit szellemünkkel látunk és ismerünk. Szellemi felfogásunk nélkül a világ ter-
jedelme ama kis hajlékba szorulna, melyben lakunk, míg így Istennek háza és
a menyországnak kapuja. Csalódnak a modern agnosticusok, ha azt mondják,
hogy Istent nem lehet felfogni és megismerni. Hiszen ők tudják legjobban, mily
nehéz eltitkolniok e való igazságot. De mi nem fűzzük tovább az eszméket,
hanem azt mondjuk, hogy a ki azokat szép képekben és meggyőző érvekkel
bebizonyítva látni ohajtja, forduljon az Unitárius kis könyvtár VIII-ik számához.

Szilágy megye földrajza s bevezetésül földrajzi alapismeretek a népiskolák III-ik osztálya számára. Irta Borbély Sámuel. Csinos és jó kis könyv. Méltó a 150 forint jutalomra, a melyet elnyert. Elejétől végig az a kellemes hangulatteljeség vonul rajta át, a mely a tanulóval nemcsak a tárgyat, hanem a tanulást is megkedvelteti. Két főrésze oszlik. Első a földrajzi alapismeretek. Második rész: Szilágy megye ismertetése. Van benne egy szélrózsa és Szilágy megye czimere s a térkép is nemsokára készen lesz. Mi melegen ajánljuk a kitünő kis munkát tankönyvül és mintául egyaránt. Szerző e téren sok hasznára lehet tanügyünknek. — A könyv ára: 25 kr.

Tájékozás a szegény tanulókat ruhával segélyező egylet felállítására és szervezése felől. E kis füzet célja az, hogy a Kolozsvárt már két év óta fennálló u. n. rongyos-egylettel röviden megismertesse az olvasót. Szerzője dr. Jenei Viktor egyetemi tanár ur és egyleti elnök, a többfelől mutatkozó érdeklődés kielégítésére adta ki a város költségén. Ebből ki-ki azonnal átláthatja, hogy ez egylet a legnagyobb hiányt akarta pótolni. Vannak ezenkívül az Egylet alapszabályai, melyeket az elnöknel a bizottság határozatából ezentúl minden megyei központi hivatalnál ingyen meg lehet kapni.

Gyöngyösi Istvánné sz. Csehi Ágnes végtiszteessége. Tartották Kelemen Albert és Török Áron lelkészek Marosvásárhelytől, hol meghalt és Vargyason, hol eltemettetett 1883 febr. 7-én és 8-án. E szép beszédekben illető lelkésztársaink méltó emléket állítottak a derék nőnek.

Egyházi beszéd a magyar orsz. ref. egyh. közalap ügyében; irta: Lévy Lajos. Lelkes felhívás a reformáltakhoz egy oly ügyben, a melyben az unitáriusok is — író szerint — szép eredményt mutattak fel.

Oktató házi orvos. Szerk. dr. Bruck Lipót. Budapest VII. ker. király-utca 35. sz. E gyógytudományi és egészségügyi hetilap július hóban a második félévre lépett, s tartalmából ítélve, mindennapi hiányt akar pótolni. Van egy rovata, melyben a szerkesztő orvosi kérdésekre ad feleleteket. Főleg a lelkészek hasznossal olvashatják. Ajánljuk figyelmükbe. Előfizetési ára félévre 2 frt.

Beküldettek: Azon több oldalról nyilvánított obajnak megfelelőleg, hogy az Idézetek Tára ne könnyen elhányódó havi füzetekben, hanem kötetekben jelenjék meg, az eddig megjelent hat füzetet, mely a világirodalom mezéről közel ezer szerzőtől több mint kétezerkétszáz idézetet hoz, egy kötetben is kiadtuk s 1 frt 50 kr-ért postafordultával díjmentesen küldjük meg. A „Havi füzetek“ kiadóhivatala. Budapest II. Donáti u. 3. — Van szerencsém iisztelettel jelenteni, hogy „Nevelés-tudomány“ című munkámnak még meglévő példányaival 10 frt helyett 4 forintért szolgálhatok. Budapestben (Ósz-utca 15. sz.) 1883 évi szept. 6-án. Lubrich Ágost, m. k. egyetemi r. tanár. — Három tíz-vész Szentháromságon. Közli: Gyórfy Sándor, szentháromsági lelkész. Népies verses historiák. Ára 10 kr. Jövedelme az ottani papiház építésére fordítatik. — Megrendelési felhívás! Alulírt zeneműkereskedő bátorokdiki tisztelettel jelenteni, miszerint kereskedésében a következő legujabb megjelent zeneművek kaphatók, vagy megrendelhetők: 1. Hat Praeludium. Ünnepeles alkalmakra. Orgonára szerző Nemesovits Antal, orgonász és képezdei zenetanár Győrött. Ezen hat orgona-darab egyszersmind kiegészítő részét képezi fentnevezett szerző „Gyakorlati orgonász“ című művének, a mely mű második kiadásban épen most került ki a sajtó alól. 2. Latin Requiem Liberával. Egy énekhangra orgonakisérettel. Szerző: Nemesovits Antal, orgonász és képezdei

zenetanár Győrött. Mindegyik műnek ára 60—60 kr. A „Gyakorlati orgonász“ ára 1 frt 50 kr. A megrendelés legzélszerűbben posta-utalvány útján eszközölhető. Tisztelettel Hennicke Rezső, könyv- és zeneműkereskedő Győrött. Bs.

KÜLÖNFÉLÉK.

Dr. Brassai Sámuel kolozsvári egyetemi nyilvános rendes tanárnak nyugdíjazása alkalmából királyi tanácsosi czim adatott.

A magyar reformált egyházak egyetemes konventje folyó évi sept. hó 12. s következő napjain Kolozsvárt gyűlést tartott. Báró Vay Miklós világi elnök szép beszéddel nyitotta meg a gyűlést. A konventnek sok nevezetes tárgya közül legfontosabbak voltak az egyházi közalap mikénti kezelésének kérdése, s a vallás és közokt. ministernek a középtanodai orsz. törvény által jelzett intézkedések megtétele. Az előbbi tárgyat illetőleg, a konvent a központi kezelés mellett határozott. Mikor jutunk mi oda, hogy az egyházi közalap felett határozassunk?

Luther Márton születésének négyszázas évfordulója. Midőn olvasóink e sorokat olvassák, akkor már nemcsak Németország, hanem minden prot. egyh. testület a nagy reformator emlékére rendezendő ünnepélylyel lesz elfoglalva. Luther nagy miveltségének és kitünő reformátori talentumának az egész új világ nagyon sokat köszön. Nélküle a 16-ik százban nem lett volna a reformatio világra szóló esemény, és a vallás szabadság nem volna ma közös kincs. Ha e kincs drága nekünk, akkor Luther emléke kedves kell hogy legyen előttünk. A születés évfordulója november 10-én lesz, de mintha e nap nem lenne elégséges az ünnepélyek megtartására. már septememberben megkezdették azokat. A 95 thesisről híressé vált Wittenbergé volt az elsőség. September 13-án reggel az összes harangok zugása közt indult az óriási ünnepi menet élükön a reformator élő rokonaival. A templomban jelen volt a német trónörökös, kit a császár bizott meg, hogy képviselője legyen. A trónörökös meglátogatta a Luther-csarnokot, mely abban a házban volt berendezve, melyben egykor a reformator lakott. A csarnokban volt a Luther szószéke, első kiadásu műveinek gyűjteménye, Luther és szülői arcképei, Kranach egykoru festő jelesebb művei stb. Az ünnep másnap is tartott. Az ünnepélyben részt vett mintegy 25,000 idegen s köztük Láng Lajos főesperes Magyarországból. A liberalis protestansok, kiket az intézők nagy tapintatlanságból nem hívtak meg, az ünnepeltet úgy mint az ünnepet közönsnek tartván szintén megjelentek. Az ünnep nagyszerű volt. A Luther emléke ezt megérdemelte. Folyóiratunk jövő számában a nagy reformatorra még visszatérünk.

Az angol unitáriusok, egy buzgó ember áldozatkészségéből, Skocziában egy új missiói állomást szerveztek. E gondolatra kétségen kívül az a nagy hatás vezette őket, a melyet a híres „Scotch sermons“ és Smith Robertson bibliai tanulmányai tettek ott a mult években. Az ügyet a skót unitárius társulat vette kezébe, s czélul tűzte ki egy elenyészőben levő gyülekezet felélesztését, és az unitárius eszméknek tudományos felolvasások által való terjesztését. Főhely Glasgow város lesz, honnan aztán alkalom szerint a nagyobb városokban meg kell jelenni. Fizetés 300 font sterling (3000 frt) és utiköltség. E nagy készütséget és jeles szónoki tehetséget igénylő állásra Street Kristóf Jakab fiatal unitárius lelkészt hívták meg, ki öt évi papszkodása alatt is érdemesitette

rá magát, mivel gyülekezetének számát egy harmaddal megnövelte, szervezett számos jótékony intézetet és főleg, mert egy teljesen orthodox városban, s vidékén hol az unitarismust névleg is alig ismerték, a legkihívóbb megtámadásokkal szemben egy fél év alatt egy 150 tagból álló rendes gyülekezetet tudott szervezni. Üdvözljük angol hitrokainkat a skóciai missióban és kívánunk jó sikert!

Tanári jubileum. Vandrák András 50 éves tanárságának örömnüepét f. évi sept. 15-én tartották meg Eperjesen. Az ünnepelt férfi 50 évi tanársága alatt nagy szolgálatot tett a tanügynek, valamint a bölcséleti irodalomnak, a miért az Akadémia tagjai közé is választotta; Eperjesen magyar társaságot alapított, s ezáltal a magyarosodást elősegítette s kedves modorával sokakat megnyert a magyar ügynek Szívünkől óhajtjuk, hogy közhasznú élete sok évre terjedjen!

Hódmező-Vásárhelyen Derzsi Károly budapesti lelkészársunk, mint a Vásárhely és Vidéke írja, Jeremiás e mondata alapján: „Elmult a nyár, elmult az aratás és még megmentve nem vagyunk“, sept. 30-án isteni tiszteletet tartott s az urvacsorát is kiszolgáltatta. Az isteni tiszteleten közreműködött a ref. főgymn. dalárda is.

Jelen évi zsinatunkon a következő lelkészek szenteltettek fel: Varga Dénes, tordai gymn. tanár, Bakó Lajos verespataki, Barabás Ábel abrudbányai, Nagy János nyomáti, Németh István alsó-siménfalvi, Tibáld József. muzsnai lelkészek, a kiket sorainkban szeretettel üdvözlünk.

Toroczkóra tisz. Koronka Antal esperes lelkész ur mellé Mózes Mihály a kolozsvári iskola főnöke, papjelölt segédlelkésznek neveztetett ki.

A „Magyarországi tanítók árvalházára gyűjtő egyesület“ egy felhívást bocsátott ki Magyarország néptanítóihoz a magyarországi tanítók árvalháza ügyében. Az egyesület célja: hazánk bármely felekezetű, nemzetiségű s fokozatu, népoktatási intézeteiben működött tanítóknak s tanfelügyelőknek elmaradt árvái nevelésére alapot gyűjteni. A begyűlt pénzek az egyesület pénztárnokához Rohn József tanárhoz Budapesten, országház-utca 13. sz. küldendők.

Iskolai értesítők az 1882—83. tanévről. H.-M.-Vásárhelyi községi felsőbb népiskolák stb. értesítője. Kiadta az iskolaszék 1882—83-ban megtoldatott gazd.-ipari- és kereskedelmi szakoktatással. Tanulók száma 53. A felsőbb leányiskola két osztályu 35 növendékkal. A zilahi állami lag segélyezett polg. fiiskola értesítővénye. Igazgató Kerekes Sándor. Ez intézetben a gymn. párhuzamos osztályai is megvannak, minek következtében a tanulók száma a négy osztályban 124, a mi sokkal nagyobb, mint más hason irányu intézetekben. Az értesítőben adva van az intézet tíz évi története. Minden tanuló tanulta a latin nyelvet. — A tordai állami polgári fiu- és leányiskola értesítője. Igazgató Pálfi Károly. Az öt fiu osztályban volt 96 tanuló, köztük unitárius 38. Tudomásunk szerint minden tanuló tanulta a latin és görög nyelvet, melynek taníttatásáról az unitárius egyház gondoskodik. Ez értesítés sem különbözik attól, a mely az unitárius vallás közönség iskoláitól szólóban közöltetett. Egyik a kettő közül fölösleges. A négy osztályu leányiskolában volt 56 tanuló, köztük unitárius 5. — A m.-vásárhelyi ev. ref. collegium értesítője. Igazgató Horváth Gáspár, kitől egy évet bezáró beszéd van közölve. Tanulók száma 244, az elemi iskolában 145, köztük unitárius 13.

Végül közölve van a collegium keletkezése jeles riunkatársunk Koncz Józseftől. — A zilahi tanítóképezde értesítője. Igazgató Faluvégi Albert. Van 36 növendék, köztük kettő unitárius.

Gyászhirek. Id. Gálfi Mihály né Jánosi Mária élete 95-ik évében f. évi sept. 13-án jobblétre szenderült Demeterfalván. Az Úr hosszú élettel áldotta meg, de egyszersmind sok szomorúságot és lelki küzdelmet kellett kiállania. Elhunytát egy élő gyermeke, 14 unoka és 25 dédunoka gyászolja. A sok küzdelem és bánat után legyen csendes álma a derék nőnek. — Szuhai János sinfalvi unitárius lelkész társunkat érzékeny veszteség érte neje Fábrián Victoria elhunytával, f. évi aug. hó 30-án. — Dr. Bartók István egyh. tanácsos testvére Bartók Izidora, Bagdi Istvánné elhunyt sept. 23-án Kolozsvárt. — Sárdi Lőrincz neje Vass Mária okt. 16-án elhalt Kolozsvárt, négy árvaát hagyva maga után. — Herepei Gergely a kolozsvári ev. ref. pap. elvesztette szeretett kis fiát Gergelyt 9-ik évében.

ARANYKÖNYV.

A Budapesten alapítandó unitárius rendes lelkészi állomásra és állandó imaházra tett kegyes adományok.

XVII. közlemény.

T. Molnár Sándor ügyv. ur Kolozsvártt harmadizben 5 frt. Méltóságos Bedő Albert ur közvetítésével: Haasz Adolf ur a 21. számú gyűjtőkönyvecskére 100 frt. T. Filep István ügyvéd ur Kolozsvártt 5 frt. Nagyságos felsőbüki Nagy Károly ur Rostás a 85. sz. gy.-könyvecskére adott 50 frtot. T. Sárdi József ur Kolozsvártt a 362. sz. gy.-ivre 5 frt. Tkts. Schwarz Károly Endre ur közvetítésével, Pozson, a 108. számú gy.-könyvecskére: Schwartz Matild 2 frt. Schwartz Ernő Gusztáv 1 frt. Schwartz Károly András 2 frt. K. G. 2 frt. Forray István 3 frt. Marsó E. 1 frt. Ferdinand W. és Klein 1 frt. A. Pauschomolich 1 frt. J. M. Baligha 1 frt. Katharina Valko családjával 1 frt. G. D. 50 kr. Munkert Henrich 50 kr. Schneller István 1 frt. Krodl Károly 50 kr. Saclay Ferencz 50 kr. Tichy Tivadar 50 kr. Mihalisi T. E. 1 frt. Günther W. M. 50 kr. Összesen 20 frt. T. Gál Kálmán urtól a 64. sz. gy.-könyvecskére: Dr. Pas István 1 frt. Kron Salamon id. 1 frt. Leopold Sándor 40 kr. Geiger Gyula 40 kr. Krammer János 20 kr. Összesen 3 frt. T. Majthényi Ádám urtól. M.-Nyárad, 2 frt. Antal Pál, Baja, 2 frt 30 kr. Zányi Etelka ő nagysága gyűjtése a 106. számú könyvecskére: Lederer Gusztáv, Dr. Schneider Károly, Feliczides Lajos, Boskó Rezső, Rhobony János, Dosztig József, Dr. Breitvieser Henrich, Boskó A. M., N. N., Vályi István, Schlagetter Gyula, Kovácsfi Ágoston. és Murakőzi 1—1 frttal, együtt 13 frt. Kolhammer Mihály, Rapp Fülöp, Sztojkovics György, Sauer Ferencz, id. Sztojkovics György, Jäger Antal, Adler Mór, Rothmüller Róza, Korbai Károly, Niertit Béla, Fillip János, Diener János, Kovacsics Emil, Dr. Molnár Károly, Zeisz Lipót, Schlagetter László, Palásti Ödön

és ifj. Karch József 50—50 krral. együtt 9 frt Dr. Pumpa Péter, Kriszhaber Mór, Knefely Nándor, Dudás József, Stein József és Késmárki Gyula 40—40 krral, együtt 2 forint 20 kr. Schik Mátyás, Zwipp György és N. N. 30—30 krral, együtt 90 kr. Joekl Lajos, Blauer Miklós, Hercó G. és L., Schlagetter Tamás, Fejes István, Roth N., Keller Károly, Anonimus, Nagy Márton, ifj. Blauer Miklós és Policzer Ede 20—20 krral, összesen 2 frt 20 kr. Török Endre, Juhász Sándor, Baumgarten Gyula, N. N., N. N., Oblath Károly, Zsuffa N., Kolhammer Lipót, Fejes János és N. N. 10—10 krral. együtt 1 frt; mindössze 28 frt 50 kr. Tiszt. Derzsi Károly ur közvetítésével: Nsgs. Tömöry Györgyné, szül. Neff Anna urasszony 10 drb. 10 francos aranyat, értéke 47 frt 50 kr. Tekint. Radó János ur gyűjtése Nagyeneden a 93. számú könyvecskére: Rapaics Rómer, Körsösi Miklós, Benkő Márton, Hartung Eufurina, Veres Gábor, Erős István. Albert Elek egyenként 1—1 frt, együtt 7 frt. Özv. Donogányi Jakabné 5 forint. Enyedi kisegítő pénztár 2 frt. Ungerpek Miklós, Kanabe, Orbai Lajos, Szigeti, Kivilla István, Vágó, Munkácsy, Horváth, Jovián Jenő, Málnási Károly, Bedőházy egyenként 50—50 kr, együtt 5 forint 50 kr. L. Kiss Károly 70 kr. Léner József, Kiss Károly, X., László Gyula, Ujvári. f. f., Kedd, X., Veress Mózes egyenként 30 kr, együtt 2 frt 70 kr. Henc, Szilágyi, Persián, Török, Straub, Vágóné, Reichne, Balkai, Zanki Emil. Lux Ernő, Simon Zsiga. Nagy Zsiga, Nagy Elek, Vásárhelyi, egyenként 20—20 kr, együtt 2 frt 80 kr. Sipos Gyula, Zsigmond Károly, Kovács Antal egyenként 10—10 kr. együtt 30 kr, mindösszesen 26 frt.

E közlemény összege 294 frt 30 kr, Ehez adva a 16. közlemény összegét 11,255 frt 37 krt, az alap teszen 11,549 frt 67 krt.

Budapest, september 15-én, 1883.

Hajós János,
egyh. gondnok.

Végh József,
pénztárnok.

A torockó-szt-györgyi ekkla számára ajándékoztak még a mult évi tíz miatti kár fedezésére: a mézskői ekkla 7 frt 90 krt, kövendi 5 frt, várfalvi 5 frt, rákosi 2 frt, ravai 8 frt 20 kr, zsakodi 2 frt 3 kr, pipei ekkla 2 frt 30 kr. Kelemen Albert esperes 1 frt. Mlgs. Bors Albertné 6 naga 3 frt. Tiszt. Szathmári Mózesné 2 frt. Létay Domokosné 2 frt. Torockószentgyörgy, 1883. okt. 15. Létay Domokos t.-szentgyörgyi lelkész.

Nyilvános köszönet

1877 óta aljárúi unitárius egyházunkhoz tartozó m.-létai leány-egyház részére a mult évben, a harangszentelési ünnepély alkalmával, ottani hiveink közül: három család egy-egy darab belsőséget ajándékozott szerződésileg, oly czélból, hogy azok közül a kettős egyházfelőljáráságtól czélszerűbbnek talált még ezen év folyamán fordittassék templom színterem-helyül, s a más kettő, mint az ekklésia örökös tulajdona kezeltessék. Ugyanezen alkalommal aljárúi Szabó F. aa., a m.-létai leányegyház részére gyűjteni kezdett templom építési alapra 5 frtot ígért. (A templom építésére fog fordittatni a leányegyház hivei által megindított csekély magtár alap is; s nagyon örvendetes lenne, ha az állami segélyből is ehhez méltó segedelmet nyerni szerencsés lehetne e csecsemő egyház.) A fennebbiekhez még 5 frtot adott a mindig buzgó és áldozatkész id. Zsakó István torockói birtokos aa.

Fogadják a kegyes adakozók együttesen eklésiánk hálás köszönetét s egyszersmind azon meleg kívánatunk kifejezését, hogy engedje az égnek ura megérniök e tervezett teplom teljes felépítését a profétáknak és apostoloknak fundamentumokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus, kiben az egész alkotmány szép renddel rakatván, nevekedik, hogy legyen az urnak szent temploma. (Eféz. II.) S az ég angyala hozzon családjaikra határtalan áldást, hogy még mentől többet telessenek a vallásos élet előmozdítására.

Aljára, 2. augusztus 1883. Siménfalvi György, lelkész. Gábor Mihály, algondnok. Ferenczi János, egyházi Czakó G. Mihály, m-létai c. gondnok.

TÖRVÉNY *)

az unitárius vallás-közönség szolgálatában álló püspök, papok, mesterek, tanítók nyugdíjazásáról, valamint azok özvegyeinek és árváinak segélyezéséről.

I. FEJEZET.

1. §. Az unitárius vallás közönség püspöke, papjai, mesterei, néptanítói számára egy általános nyugdíj- és segély-intézet állittatik, melyből a jelen törvény értelmében jogosított püspököknek, papoknak, mestereknek, s felekezeti néptanítóink közül azoknak, a kik a néptanítók nyugdíjazásáról szóló 1875. évi XXXII. t. cz. intézkedése mellett is valamely okból országos nyugdíj élvezésére nem számíthatnak, s arra jogosítva nincsenek, rendes nyugdíj, özvegyeinek és árváinak pedig rendes segélypénz biztosittatik.

I. Szakasz.

A nyugdíjra és segélypénzre való jogosultság.

2. §. Nyugdíjra jogosítottak:

a) Az egyházi törvények szerint hivatalába beiktatott püspök, rendes- és segéd-papok, leviták.

b) Mesterek, tanítók. Mindezeknek akár tanári, akár papi, akár mesteri, akár tanítói minőségben töltött szolgálati idejük beszámittatik a nyugdíjazásnál.

3. §. Segélypénzre jogosítottak:

a) A nyugdíjra jogosított püspök, papok, mesterek, tanítók özvegyei, az alább előadandó esetekben és módon.

b) A nyugdíjra jogosítottaknak nyugdíjaztatásuk előtt kötött házasságból származott árvái, éltük 18-ik évének betöltéséig, vagy ezen kort megelőzőleg férjhezmenetelökig, az alább előadandó esetekben és módon. A segélypénzre jogosított özvegyek és árvák a segélypénzt egyaránt megkapják, halt legyen meg az illető püspök, pap, mester vagy tanító akár tetteleges szolgálati időben, akár már nyugdíjazott állapotban.

*) Lelkész-társainkra való tekintettel közöljük a lelkészi nyugdíj-törvényt, melyet a jelen 1883. évi zsinati főtanács megerősített.

II. Szakasz.

Nyugdíjazás:

4. §. A nyugdíjazás vagy a nyugalomba kívánkozóknak saját kérelmére történik, vagy a közszolgálat érdekében a felsőbb hatóság által rendeltetik el még oly esetben is, a mikor ezt az illető maga nem kívánja.

A) Kérelemre való nyugdíjazás.

5. §. A nyugdíjra jogosítottaknak a következő §-ban irt esetekben és módon jogukban áll önként, saját kívánatokra rendes nyugdíjjal összekötött nyugalomba lépni.

6. §. Rendes nyugdíjjal távoznak állomásaikról:

a) Azok, kik éltök 70-ik évét betöltötték, szolgálták legyen ki a beszámítható 40 évet vagy nem;

b) azok, kik állomásukat ténylegesen elfoglalták és a nyugdíj intézetbe való felvételök megtörtént, ha valamely önvétkük vagy hibájuk nélkül származott testi vagy lelki betegség, nyomorodás vagy gyengeség miatt, bizonytalan időre vagy véglegesen alkalmatlanokká lettek hivataluk folytatására. A saját kérelemre való nyugdíjazás az E. K. tanács által rendeltetik el, de jóváhagyás végett az E. főtanácshoz terjesztendő.

7. §. A szolgálati évek állomásuk tényleges elfoglalása, illetve hivatalába való beiktatása és ez intézetbe való felvétel napjától számíthatnak.

A kik a vallásközönség szolgálatából az államhoz mennek szolgálatba, de később ismét visszajönek, azoknak nemcsak előbbi éveik, hanem a közben az államnál töltött idejük is beszámíthatatik nyugdíjaztatásuk alkalmával.

Hasonlóan azoknak, kik más társulattól, testülettől vagy az államtól lépnek a vallásközönség szolgálatába, előbbeni állomásaikon beszámíthatólag töltött idejük is beszámíthatatik.

8. §. A 6. §. értelmében élvezendő nyugdíjra jogosítottak nyugdíjának évenkénti összege.

A nyugdíj-pénztár a jogosultaknak határozott összeget nem biztosít. Mindenki annyiban részesül, a mennyi e nyugdíjszabályzat értelmében az évi rendes és rendkívüli jövedelmekből s a talán ide utalendő járadékokból képződő betételből részére jut. A nyugdíj és segélyek aránya felállíthatása tekintetéből minden évre egy maximum fog meghatározatni, mely egy tényleges nyugdíj összegét fogja képezni.

A nyugdíjjogosítottak számára, a beszámítható 10-ik szolgálati év betöltéseig, a nyugdíjmaximum 40%-a jár nyugdíjul, mely a 11-dik évtől kezdve mindenik szolgálati év után 2%-kal növekedik.

A nyugdíjösszeg megállapításánál 40 évnél hosszabb szolgálat nem számítható be. A nyugdíjak Szent-György és Szent-Mihály napra következő hónapok első napjától tételnek folyóvá.

B) Kényszerített nyugdíjazás.

9. §. A nyugdíjra jogosított saját kérelme nélkül, sőt akarata ellenére is nyugdíjazható:

a) ha 70 éves korán felül bebizonyítottatik, hogy öregségi elgyengülés miatt hivatala betöltésére egyáltalán képtelen;

b) ha bármely életkorában bebizonyítottatik, hogy elmebetegség (őrültség) vagy egyéb fogyatkozás, vagy elnyomorodás miatt hivatala folytatására teljesen képtelen.

Az első és második pontban irt esetekben az illető nyugdíjösszeg a 8. §. értelmében állítottatik meg, szolgálati ideje pedig a 7. §. szerint számítottatik ki s a szerint kap nyugdíjat.

10. §. A kényszerített nyugdíjazást az E. K. Tanács előterjesztésére az E. Főtanács rendeli el.

11. §. Mindazok, álljanak bár tényleges szolgálatban vagy legyenek nyugdíjazva, kik súlyos hanyagság, erkölcsi kihágás miatt fegyelmi eljárás következtében hivataluktól véglegesen elmozdítottak, vagy nyugdíjuk elvesztésére ítéltetnek, nyugdíjra való jogosultságukat elvesztik. — Hasonlóul elvesztik nyugdíjra való jogosultságukat azok, kik hivatalukat odahagyták vagy oly szolgálatba léptek, hol előbbeni éveik is beszámítottak s így más alaphól nyerhetnek nyugdíjat.

A nyugdíjalapba befizetett díjak az alap tulajdonává válnak s többé vissza nem vehetők, akár önként távozzék, akár elmozdítottasék az illető állomásáról vagy pályájáról.

III. Szakasz.

Özvegyek és árvák segélyezése.

A) Özvegyek segélyezése.

12. §. A nyugdíjra jogosítottnak felesége, férje halála esetén, évenként rendes özvegyi segélyt kap, ha férje hivatalát tényleg elfoglalta, abba beiktatott, a nyugdíjintézetbe felvételét és házasságra kelésükkor a 70 évet be nem töltötte és legalább egy éven át élt vele házasságban, s férjénél legfőlebb 20 évvel ifjabb.

Oly özvegy, ki még egy évig sem élt férjével házasságban, csak azon esetben nyer segélypénzt, ha bebizonyítja, hogy férje összekelésükkor nem szenvedett abban a betegségben, mely halálát okozta.

13. §. Az az özvegy, ki a 12. §. szerint férjével egy évig élt együtt házasságban, az özvegyi segélypénzt élethosszig élvezi. — Ha ismét férjhez megy, özvegyi díját elveszti.

14. §. Az özvegyi segélypénz évi összege a férj részére 40 évi szolgálatra megállapított nyugdíjmaximum 40% -át teszi, mely a házastárs halála napja után következő május vagy october hónap, ha pedig a házastárs nyugdíjazva volt, akkor a halálozást követő évnegyed. u. m. januárius, április, július és october hónapok első napjától tétetik folyóvá.

15. §. Az özvegyi segélypénzre nem lehet joga annak az özvegynek:

a) a ki a 12. §. értelmében nem jogosított segélypénzre;

b) a ki az elhunyt férjével már annak nyugdíjba helyezése után lépett azon házasságra, melyből segélypénzre igényét származtathat-

ná, kivéven azt az esetet, ha férje egybekelésük után ismét tényleges szolgálatba lépik és hivatalát tovább folytatja;

c) az, ki férjével, annak elhalását megelőzőleg, legalább 1 évig megszakitás nélkül együtt nem élt;

d) kinek házastársa a fennebbi 11. §. értelmében hivatalát elvesztette.

16. §. A már megnyert özvegyi segélypénz az E. Főtanács által megvonható az illetőtől súlyos erkölcsi kihágása, erkölcstelen élete miatt.

B) Árvák gyámolítása.

17. §. A nyugdíjra jogosítottak mindazon törvényes árváinak, kik még a nyugdíjazás előtt kötött házasságból származnak, rendes évi segélypénz adatik, ha atyjok, ki után a gyámpénzt nyerik, a 7. §. értelmében hivatalát ténylegesen elfoglalta s a nyugdíj-intézetbe felvétellett.

Az ekként gyámolított árvák a szerint segélyeztetnek különböző összegekkel, a mint vagy olyanok, kiknek sem apjuk, sem anyjok nincsen, tehát egészen szülőtlének, vagy olyanok, kiknek anyjok él.

18. §. Az árvák segélypénzének összege:

a) ha mindkét szülő elhalt, egy árva az özvegyi segélypénz felét kapja, ketten vagy többen az anya illetékét kapják;

b) ha az atya elhalt, vagy nyugdíját elvesztette (11. §.) egy, kettő, három vagy négy az anya illetékének egy-egy negyedét, négynél többen az anya illetékét együtt kapják. Az árvai segélypénzek a 14. §. meghatározott időtől utalványoztatnak.

19. §. Ha az özvegnő férjhez megy s ezáltal özvegyi segélypénzét elveszti, akkor ezen idő alatt a már kiutalványozott segélypénzt az árvák tovább is élvezik.

20. §. Szülőtlén árvákül tekintendők a 17. §. értelmében segélypénzre jogosított azok az árvák, kiknek anyja házassági elválás vagy valami saját hibája miatt segélypénzét elveszti, vagy azt nem is nyert.

21. §. Azok az árvák, kik ész vagy testi nyomorékság miatt élelmöket meg nem kereshetik, éltök végeig megkapják a segélypénzt.

22. §. Az özvegy és árvák segélypénze, abban az esetben, ha férje, illetve atyjuk, a köteles 40 évet ki nem szolgálta, vagy nyugdíját elvesztette, együtt nem lehet nagyobb, mint a mekkora a férjnek, illetve atyának járt volna.

23. §. A vallásközönség szolgálatából kilépett s általában nyugdíj-jogosítottságukat elvesztett szülők árvái nem tarthatnak igényt a segélypénzre.

Az E. Főtanács által megvonható a segélypénz az illető árvától súlyos erkölcsi kihágása vagy erkölcstelen élete miatt, sőt megvonandó az, ha az illető büntényért birói ítélettel sujtatott.

IV. Szakasz.

A nyugdíj- és segélypénztár tőkéje és jövedelmei.

24. §. A nyugdíj- és segélypénztár tőkéjét és jövedelmeit képezik:

a) az e czélra már gyűjtött tőke;

- b) a körí gyámoldák tókéi, tekintettel a 28. §-ra;
- c) felebarátok által ily czélra gyűjtendő, vagy teendő kegyes adományok;
- d) vallásközönségünk számára tüzetes czél és rendeltetés nélkül teendő adományok és hagyományok 10%-a;
- e) a püspök, papok, mesterek, tanítók egyszersmindenkorra teendő befizetései;
- f) a püspök, papok, mesterek, tanítók és ezeket fentartó testületek évenkénti befizetései;
- g) az államsegély ide utalt járuléka;
- h) az egyes alapítványok e czélra fordítható jövedelmei, s más a jelen törvényben rendelt bevételek.

A) A nyugdíj- és segélypénztár alaptókéje.

25. §. A nyugdíj- és segélypénztár alaptókéje keletkezik:

- a) Az E. Főtanácsnak 21—1875. sz. a kelt határozata folytán az E. K. Tanács által 11—1876. sz. a megállapított szabállyal gyűjtött tókéből, a mi tesz 188 deczember 31-én frt krt;
- b) Az egyházkörí gyámoldák s hasonczélú alapítványok tókéiből, a mi tesz 188 deczember 31-én frt krt;
- c) Felebarátok által ily czélokra gyűjtendő vagy teendő kegyes adományokból;
- d) Vallásközönségünk számára tüzetes czél és rendeltetés nélkül teendő kegyes adományok és hagyományoknak 10%-ából;
- e) E nyugdíj- és segélyalaptókéi évenkénti jövedelmeinek 5%-ból.

B) A nyugdíj- és segélypénztár jövedelmei.

26. §. Egyszersmindenkorra köteles a nyugdíj- és segélypénztárba fizetni:

- a) az, a ki állomására első ízben alkalmaztatik, névszerint: a püspök 10 frtot, egyházi főjegyző s a főpapi szék birái 5—5 frtot; az esperes 2 frtot, a környéki jegyző, az alpapi szék birái, az al- és főpapi szék házasságvédei és a papok 1—1 frtot, a mesterek, tanítók 50 krt;
- b) Mindenki beiratáskor 1 frtot;
- c) Minden házassodás alkalmával, az összeesketéskor a felek, vegyes házasság esetében is, együttesen 50 krt;
- d) Váloperekben minden felsőbb eldöntés alá került perben a dijszabály szerint 1 frtot, illetve 5 frtot;
- e) A nyugdíj- és segélypénztár terhére nyugdíjazott olyan püspök, pap, mester, tanító, kinek segélypénzre jogosított felesége vagy gyermeke van, nyugdíjaztatásakor a nyert évi nyugdíjnak 1%-át.

27. §. Egész szolgálata tartama alatt évenként köteles fizetni:

- a) azok, kik már be voltak lépve 1876. január 1-étől 15 évig évenként 5 frtot;
- b) azok, kik már be voltak lépve, s éltük 50-dik évét meghaladták volt, 1876. január 1-től 5 évig évenként 15 frtot;

c) azok, kik ezután lépnek be: nyugdíjba lépésökig, halálukig, vagy negyven évi szolgálatuk lejártáig, a 20—30 éves belépők 3 frtot, a 30—40 évesek 4 frtot, a 40—50 évesek 5 frtot, az 50 éven felüliek 10 frtot; azonban ezek az 1876. évi szabályzat által megállapított 75 frt legmagasabb összeget befizetni kötelesek, vagy pedig esetleg az ők nyugdíjából, sőt özvegyeik segélypénzéből levonatik.

d) az ekklézsiák együttesen 1876. január 1-től 15 évig, évenként 530 frtot, a 15 év lejárta után, öt csoportba osztva, az elsőbe esők 5 frtot, a 2-ikba 4 frtot, a 3-ikba 3 frtot, a 4-dikbe 2 frtot, az 5-ikbe 1 frtot, a budapesti ekklézsia megalakulása 1882. jan. 1, től 5 frtot.

e) a vallásközönség az állam által évenként egyházi czélokra adni szokott összegből 300 frtot;

f) Egyes alapítványoknak e czélra utalt járuléakai;

g) E nyugdíj és segélypénztár alaptőkéi az évi kamatait.

II. FEJEZET.

V. Szakasz.

V e g y e s i n t é z k e d é s e k .

28. §. Az egyházkörök gyámoldáinak és számukra tett hasonló célú alapítványoknak tőkéi, ezen törvény értelmében, az általános nyugdíj és segélypénztár tőkéi közé bevonatnak, de mindazok az özvegyek és árvák, kik azokból segélypénzt kapnak, vagy az nekik a jelen törvény életbeléptetéseig kiutaltatik, az élvezett és kiutalt segélygyámpenzt tovább is megkapják, sőt az időnként méltányos mértékben emeltetni fog. E §. intézkedései oly mértékben fognak érvénynyel birni, a milyenben ahoz az egyházkörök szabadakaratjuk szerint hozzájárulnak.

29. §. E nyugdíjintézetbe beállók, házasodók, nyugdíjat és özvegyi s árvai segélyt kérők kötelesek a kérelemhez csatolni:

1) a nyugdíj-intézetbe való beálláskor a hivatalba beiktatást igazoló bizonyítványt és keresztelő levelet;

2) nyugalomba menéskor a keresztelő levelet, hivatalba lépést igazoló bizonyítványt, s más a kérelemben felsorolt indokokat támogató bizonyítványokat;

3) az özvegy házastársa okmányait, férjével való egybekelését igazoló anyakönyvi kivonatot; az árvák szülőik okmányait; azoknak nyugdíjazását elrendelő határozatot és saját keresztlevelőket.

III. FEJEZET.

VI. Szakasz.

A nyugdíj és segélyintézet kezelése.

30. §. A nyugdíj és segélyintézet az E. Főtanács felügyelete és gondozása alatt áll.

31. §. A nyugdíj és segélyintézet ügyeit az E. K. Tanács, az E. Főtanács által választott bizottság véleményének kikérése mellett intézi. A bizottság tagjai: elnök, előadó, pénztárnok és két tag. Az egész bizottság 5 évenként újra alakittatik.

32. §. A nyugdíj és segélypénztár kezelése, számadástétel és annak megvizsgálása, a vallásközönség közpénztára számára előírt szabályok és utasítások szerint történik.

33. §. A pénztárnok köteles biztosítékot adni. Ellenőre az előadó.

34. §. A kiutalványozott nyugdíj-, özvegy- és árvai segélypénzek négy egyenlő részben, évnegyedenként, u. m. januárius, április, július és october hónapok elseje után fizettetnek ki. Szülőtlen árvák segélypénze a gyám vagy gondnoknak adatik ki.

35. §. A nyugdíjazottak és segélypénzt élvezők életben léte, a nyugtán, az illetékes pap által, minden esetben bizonyítandó.

36. §. *A bevételi járandóságok esedékessége és befizetésének hátréideje:*

a) az ismételve előforduló bevételi járandóságok januárius hónap elsején esedékesek, de késedelmi kamatot csak az fizet, és fizet 6%-ot, a ki járulékat azon év szeptember hó 30-ig le nem rótta.

b) az egyszer mindenkorra szóló bevételi járandóságok az eset beálltakor, s minden hónap végén, kimutatás mellett, az espereshez beküldendőek.

37. §. 26. és 27. §-ban rendelt s hátralékban maradt bevételi járandóságok fizetés, vagy valamely segély élvezés esetében fizetéskor való levonás által hasonló esetek hiányában végrehajtás útján is beszedetnek.

38. §. A kitől az előző §-ban megjelölt módon se volna a ráeső és hátralékban maradt járandóság behajtható, az a neki magának özvegyének és árváinak kiutalványozott nyugdíj és segélypénzéből is levonatik.

39. §. Mindenik egyházkörben az esperes elnöke alatt két egyházi és egy világi tagból álló bizottság alakittatik. E bizottság a környékében mind az egyszer mindenkorra, mind az ismételve előforduló bevételi járandóságokat nyilvántartja, beszedi, a beszetteket kimutatás mellett a pénztárnoknak negyedévenként beküldi.

40. §. A 27. §. 4-ik pontja alatt rendelt bevételi járandóságokat mindenik egyházkörnek közgyűlése, saját kebelében, maga veti ki az egyes ekklézsiákra, tetintetbe véve azoknak vagyoni állását, s más helyi körülményeit, oly módon, hogy mindenik egyházkörben legyen annyiszor 5 frt kivette, a hány ekklézsiája van a körnek. Így a vallásközönségünk keblében levő 106 ekklézsiára évenként 15 évig 5×106 frt. vagyis 530 frt esik.

41. §. E nyugdíj és segély intézet életbeléptetésétől kezdve a pénztárnok díjaztatni fog.

42. §. E törvény a megerősítést követő januárius hónap elsején lép életbe s végrehajtásával az E. K. Tanács bizatik meg.